Snijheesters voor de biologische teelt

Een inventarisatie

Margareth E.C.M. Hop

Praktijkonderzoek Plant & Omgeving B.V.
Bollen, Boomkwekerij en Fruit
december 2007

PPO nr. 424

© 2007 Wageningen, Praktijkonderzoek Plant & Omgeving B.V.
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Praktijkonderzoek Plant & Omgeving.

Praktijkonderzoek Plant & Omgeving B.V. is niet aansprakelijk voor eventuele schadelijke gevolgen die kunnen ontstaan bij gebruik van gegevens uit deze uitgave.

PPO Publicatienr. 424; € 22,00

Gefinancierd door het ministerie van LNV.

In Nederland vindt het meeste onderzoek voor biologische landbouw en voeding plaats in door het ministerie van LNV gefinancierde onderzoeksprogramma's. Aansturing hiervan gebeurt door Bioconnect, het kennisnetwerk voor de Biologische Landbouw en Voeding in Nederland (www.bioconnect.nl). Hoofduitvoerders van het onderzoek zijn de instituten van Wageningen UR en het Louis Bolk Instituut. Zij werken in de cluster Biologische Landbouw (LNV gefinancierde onderzoeksprogramma's) nauw samen. Dit rapport is binnen deze context tot stand gekomen.
De resultaten van de onderzoeksprogramma's vindt u op de website www.biokennis.nl. Vragen en/of opmerkingen over het onderzoek aan biologische landbouw en voeding kunt u mailen naar: info@biokennis.nl

Projectnummer: 3236020007

Praktijkonderzoek Plant & Omgeving B.V.
Bollen, Boomkwekerij en Fruit
Adres : Professor van Slogterenweg 2, Lisse
: Postbus 85, 2160 AB, Lisse
Tel. : 0252-462121
Fax : 0252-462100
E-mail : info.ppo@wur.nl
Internet : www.ppo.wur.nl

Inhoudsopgave

pagina

1 BIOLOGISCHE SNIJTAKKENTEELT 5
1.1 Het gebruik van snijtakken 5
1.2 Snijtakkenteelt 5
1.3 Eisen aan snijtakken 6
1.4 Grondsoort 6
1.5 Bemesting 7
1.6 Uitgangsmateriaal 7
1.7 Vorst 7

2 SNIJTAKKEN SORTIMENT 8
2.1 Taksnijheesters 8
2.1.1 *Aesculus* (paardenkastanje) 8
2.1.2 *Alnus* (els) 8
2.1.3 *Betula* (berk) 8
2.1.4 *Cornus* (kornoelje) 8
2.1.5 *Corylus avellana* 'Contorta' (kronkelhazelaar) 8
2.1.6 *Cytisus* (brem) 9
2.1.7 *Myrica* (gagel) 9
2.1.8 *Salix* (katjeswilg) 9
2.1.9 *Salix* (kronkelwilg) 9
2.2 Bladsnijheesters 10
2.2.1 *Aronia x prunifolia* (appelbes) 10
2.2.2 *Aucuba japonica* 10
2.2.3 *Chamaecyparis lawsoniana* 10
2.2.4 *Chamaecyparis pisifera* 10
2.2.5 *Corylus avellana* 'Roter Zellernuss' (hazelaar) 10
2.2.6 *Cotinus coggygria* (pruikenboom) 11
2.2.7 *Elaeagnus commutata* (olijfwilg) 11
2.2.8 *Fatsia* 11
2.2.9 *Gaultheria shallon* (salal) 11
2.2.10 *Houttuynia cordata* 'Chameleon' 12
2.2.11 *Ilex meservae* (hulst) 12
2.2.12 *Leucothoë* 12
2.2.13 *Ligustrum* (liguster) 12
2.2.14 *Mahonia* 13
2.2.15 *Photinia* 13
2.2.16 *Physocarpus opulifolius* 13
2.2.17 *Pinus strobus* 'Fastigiata' (scheerkwastden) 13
2.2.18 *Quercus* (eik) 14
2.2.19 *Weigela* 14
2.3 Bloemsnijheesters 15
2.3.1 *Aronia* (appelbes) 15
2.3.2 *Baccharis halimifolia* 15
2.3.3 *Caryopteris x clandonensis* 15
2.3.4 *Cephalanthus* 16
2.3.5 *Deutzia* (bruidsbloem) 16
2.3.6 *Forsythia* 16
2.3.7 *Hamamelis* (toverhazelaar) 16
2.3.8 *Hydrangea* (hortensia) 16
2.3.9 *Leycesteria formosa* 'Purple Rain' 17
2.3.10 *Magnolia* 17
2.3.11 *Philadelphus* (boerenjasmijn) 17
2.3.12 *Spiraea* 17
2.3.13 *Viburnum* (sneeuwbal) 17

2.3.14 *Viburnum tinus* 18
2.3.15 *Weigela* 18
2.4 Vruchtsnijheesters 19
2.4.1 *Aronia arbutifolia* 'Brilliant' 19
2.4.2 *Callicarpa* 19
2.4.3 *Diervilla* 19
2.4.4 *Hedera* (klimop) 19
2.4.5 *Hippophae* (duindoorn) 19
2.4.6 *Hypericum* 20
2.4.7 *Ilex verticillata* (bladverliezende hulst) 20
2.4.8 *Leycesteria* 21
2.4.9 *Ligustrum* (besliguster) 21
2.4.10 *Rosa* (rozenbottels) 22
2.4.11 *Rubus* (braam) 22
2.4.12 *Symphoricarpos* (sneeuwbes) 22
2.4.13 *Viburnum opulus* (Gelderse roos) 23
2.5 Takken voor bloemstukken 24
2.5.1 *Abies procera* 'Glauca' 24
2.5.2 *Aucuba* 24
2.5.3 *Buxus* 24
2.5.4 *Chamaecyparis obtusa* 'Cripsii' 24
2.5.5 *Cryptomeria japonica* 'Cristata' 24
2.5.6 *Cupressocyparis* 24
2.5.7 *Erica* (heide) 24
2.5.8 *Euonymus* (kardinaalsmuts) 24
2.5.9 *Euonymus alatus* 25
2.5.10 *Hedera* (klimop) 25
2.5.11 *Hedera* (besklimop) 25
2.5.12 *Ilex aquifolium* (wintergroene hulst) 25
2.5.13 *Malus* (sierappel) 26
2.5.14 *Pieris* (met bloemknopjes) 26
2.5.15 *Prunus* 26
2.5.16 *Ribes sanguineum* (aalbes) 26
2.5.17 *Salix udensis* 'Sekka' (bandwilg) 27
2.5.18 *Skimmia* 27
2.5.19 *Viburnum davidii* 27
2.6 Decoratiemateriaal 28
2.6.1 *Bergenia* (blad) (schoenlappersplant) 28
2.6.2 *Celastrus* (boomwurger) 28
2.6.3 *Humulus lupulus* (hop) 28
2.7 Grassen 29
2.7.1 *Avena sterilis* (sierhaver) 29
2.7.2 *Bromus* (paardengras) 29
2.7.3 *Carex elata* 29
2.7.4 *Chasmanthium latifolium* 29
2.7.5 *Cortaderia selloana* (pampasgras) 29
2.7.6 *Miscanthus* (bloemriet) 30
2.7.7 *Panicum* (vingergras) 30
2.7.8 *Pennisetum* (lampenpoetsergras) 30
2.7.9 *Phalaris canariensis* (kanariegras) 30
2.7.10 Setaria (naaldaar) 30
2.7.11 *Stipa* (vedergras) 30
2.7.12 *Zea maïs* (siermais) 30
3 BRONNEN 31

1 Biologische snijtakkenteelt

In de afgelopen jaren zijn snijtakken en snijgroen een populaire teelt geworden in Nederland. Omdat het hierbij vaak gaat om gewassen die weinig gewasbescherming nodig hebben, zitten er mogelijk heesters tussen die ook voor de biologische teelt interessant kunnen zijn. Telers en handelaren van biologische zomerbloemen willen hun assortiment graag uitbreiden, zodat ze verspreid over het jaar steeds voldoende aanbod van bloemen en groen voor boeketten hebben. Op verzoek van verschillende biologische teelt- en handelsorganisaties is deze inventarisatie uitgevoerd als onderdeel van het door het ministerie van LNV gefinancierde project "Sortimentsverbreding biologische zomerbloemen in de volle grond". De inventarisatie is bedoeld als een oriënterend overzicht van het assortiment snijheesters, en maakt geen aanspraak op volledigheid. De gegevens zijn afkomstig uit literatuur, van internet, van ervaren telers en van leveranciers van uitgangsmateriaal. Ook gangbare zomerbloementelers, die op zoek zijn naar uitbreiding van hun teelt met een gezond gewas kunnen met deze gegevens hun voordeel doen.

1.1 Het gebruik van snijtakken

Snijtakken worden op verschillende manieren toegepast.

- Als vulgroen in boeketten, maar soms ook als vervanging van een nevenbloem of als een bijzonder accent in de vorm of structuur van het boeket. Lengte 40-70 cm.
- Als steekgroen voor bloembakjes en kerststukjes. Lengte 14-40 cm
- Als decoratiemateriaal, bijvoorbeeld om guirlandes en kransen van te maken. Ook losse siervruchten en mandjes siervruchten vallen hieronder.

In de sortimentsbeschrijvingen hieronder zijn die snijheesters opgenomen die in gemengde boeketten kunnen worden gebruikt. De 4 categorieën snijtakken voor dit doel zijn:

1. Taksnijheesters
2. Bladsnijheesters
3. Bloemsnijheesters
4. Vruchtsnijheesters

Behalve deze heesters wordt ook een overzicht gegeven van snijheesters die vooral takken voor bloemstukjes en kerststukjes leveren, en van enkele soorten die decoratiemateriaal leveren. Op speciaal verzoek van de telers wordt ook kort ingegaan op siergrassen geschikt voor de snij.

1.2 Snijtakkenteelt

In de snijtakkenteelt loopt Nederland internationaal voorop, en veel telers zijn in de afgelopen jaren met deze teelt gestart. De teelt zag er ook erg aantrekkelijk uit voor bijvoorbeeld akkerbouwers, aangezien snijtakken per hectare veel opbrengen. De grootste problemen ondervonden veel starters niet in de teelt zelf, maar in de beschikbaarheid van arbeid voor oogst en verwerking, en het vinden van de juiste afzetkanalen. Voor zomerbloementelers zijn dit juist zaken waar zij ruime ervaring mee hebben, waardoor het opstarten van een teelt snijtakken een interessante optie is voor die groep.
In snijtakken is pas de laatste jaren gewerkt aan het ontwikkelen van rassen die specifiek voor deze teelt geschikt zijn. Veel planten komen nog rechtstreeks uit het tuinsortiment. Dat houdt in dat vaak wel veel bekend is over de beste teeltomstandigheden voor de plant, maar weinig over productiecijfers en houdbaarheid per cultivar.
Iets dat in bijna elke snijtakkenteelt een grote rol speelt is de lange aanloopperiode. De meeste takken komen van heesters, die eerst enkele jaren nodig hebben om hun uiteindelijke grootte te bereiken. In het eerste jaar of jaren na aanplant kan er nog niet, of maar op kleine schaal van gesneden worden. Vooral van veel coniferen, bladhoudende *Ilex* en *Malus* is de aanloopperiode lang.
Veel snijtakken kunnen in andere maanden van het jaar geleverd worden dan zomerbloemen, met een piek rond de kerst. Toch houdt dit niet in dat alle snijheesters gemakkelijk met een zomerbloementeelt op één bedrijf te combineren zijn. Takken voor boeketten en takken voor steekwerk hebben verschillende afzetkanalen. Een zomerbloemenbedrijf roteert vaak jaarlijks de gewassen, terwijl snijtakken soms jaren op dezelfde plaats blijven staan. Sommige gewassen vergen zoveel vakkennis en speciale apparatuur, dat de teelt alleen voor grootschalige gespecialiseerde bedrijven rendabel is. Ook zitten er gewassen tussen die niet op elke grondsoort willen

groeien. Niet alle snijtakken zijn even geschikt voor beginners, vooral vanwege de kwaliteitseisen aan de takken. Het gemakkelijkst met goede kwaliteit te leveren zijn de kale takken met mooie vorm of kleur, en daarna in oplopende moeilijkheidsgraad de bladtakken, de bloemtakken en de vruchttakken.
Net als in een zomerbloementeelt is arbeid een belangrijke kostenpost in de snijheesterteelt. Verschillen tussen snijbloemen en snijheesters zitten bijvoorbeeld in de onkruidbestrijding, die bij meerjarige gewassen veel handarbeid vergt, omdat steeds tussen het gewas door moet worden gewerkt. Bij gewassen die gemakkelijk aan hun taklengte komen wordt daarom wel een gras/klaver mengsel onder de planten gezaaid. De oogst is zwaarder werk vanwege de harde takken, en bij veel gewassen kan niet de hele oogst in een keer worden binnengehaald, omdat de takken in rijping verschillen. Bovendien vergt het oogsten vakkennis, aangezien de struik zodanig geknipt moet worden dat deze de winter goed doorkomt en het jaar erop weer een goede oogst voortbrengt. Sommige planten zijn echter gemakkelijk voor de voet weg te oogsten, wat dan ook wel met een bosmaaier gedaan wordt.

1.3 Eisen aan snijtakken

De ideale biologische snijtak voldoet aan de volgende eisen:
- Is meteen het eerste jaar in productie, en snel daarna in volle productie
- Levert elk jaar takken
- Is bij voorkeur in week 9-20 of na week 40 leverbaar
- De struik komt ook na oogst goed de winter door
- Niet geliefd bij konijnen en de bessen niet bij vogels
- Ongevoelig voor ziekten en plagen
- Ongevoelig voor bladverbranding
- Goede bladkwaliteit haalbaar met biologische bemesting
- Bloem en besheesters zonder tweede schot (doorwas)
- Takken van ca 65 cm
- Lange oogstperiode mogelijk
- Weinig handelingen bij de oogst
- Geen stekels, niet plakkerig
- Geen onaangename geur
- Veel takken per fust
- Goed houdbaar
- Hoge sierwaarde
- Straalt het imago van een biologisch product uit

Niet van alle producten zijn al deze eigenschappen bekend, maar ze zijn zoveel mogelijk in de hierna volgende plantbeschrijvingen verwerkt.

Naast deze algemene eisen stelt ook de veiling specifieke aanvoereisen aan snijheesters. Zorg dat u op de hoogte bent van de recentste versie als u handelt op de veiling.

1.4 Grondsoort

Voor bijna elke grondsoort zijn snijtakken te vinden die er willen groeien. De keus is wel groter op grond met een lage pH dan met een hoge pH. Zandgrond is over het algemeen geschikt, al hebben de meeste snijheesters wel een organischestofgehalte van meer dan 3% nodig, aangezien het van oorsprong vaak bosplanten zijn. Het sortiment dat op zware klei wil groeien is beperkt, maar op lichtere klei is meer mogelijk. Op veengrond willen veel heesters groeien, en voor sommige heesters (*Ericaceae*) is het bijna de enige grondsoort waarop ze het goed doen. Behalve factoren als grondsoort en organischestofgehalte zijn nog belangrijk het grondwaterniveau, de voedingstoestand, de aanwezigheid van storende lagen, de mogelijkheid tot water geven op het perceel, het microklimaat (beschutting, nachtvorst) en de aanwezigheid van bodemziekten.

1.5 Bemesting

Meestal wordt bij snijheesters (zoals bij veel boomkwekerijgewassen) aan het begin van de teelt organische mest gegeven. Bij jaarlijkse oogst wordt naar een stikstofvoorziening van ca 100 kg N/ha gestreefd. Bij meerjarige teelten wordt in het jaar dat de bloemen of vruchten gevormd moeten worden minder stikstof (25 kg/ha) gegeven. Sommige gewassen zoals *Ilex verticillata* worden het tweede jaar zelfs rondgestoken om de plant te remmen en de bloei te stimuleren. Bij gewassen die heel gemakkelijk de gewenste taklengte halen wordt vaak maar 50-80 kg N/ha nagestreefd, om kortere, beter vertakte takken te kunnen oogsten.

1.6 Uitgangsmateriaal

Meestal wordt voor de snijheesterteelt eenjarig plantgoed van stek geplant. Dit kleine materiaal zal echter de eerste tijd nog geen opbrengst leveren, en het is soms wat gevoelig voor nachtvorst, vooral als het uit de kas komt. Men kan daarom van gewassen met een lange aanloopperiode ook oudere leverbare planten aankopen, maar die zijn in aanschaf een stuk duurder. Dit zal meestal niet goedkoper zijn dan een extra teeltjaar op eigen bedrijf, maar kan nuttig zijn bij ruimtegebrek. Let bij aankoop vooral op de kwaliteit van het wortelgestel en of de jonge plantjes minstens 2 tot 3 takken hebben.
Er zijn tegenwoordig enkele bedrijven die gespecialiseerd zijn in uitgangsmateriaal voor de snijheesterteelt. Sommige bedrijven hebben zich zelfs helemaal op één gewas toegelegd, zoals *Hypericum*. Ook rozenbottels zijn vaak bij gespecialiseerde rozenveredelaars te bestellen. Het voordeel van deze bedrijven is, dat ze beginnende telers ook veel informatie over de teelt kunnen geven. Wanneer u meer ervaring in een teelt heeft, kunt u een deel van het sortiment ook bij boomkwekerijen kopen. Let dan wel goed op de soortechtheid. Let erop dat u gestekt materiaal krijgt en geen gezaaide planten, want die zijn minder uniform. Laat eventueel op de rekening vermelden dat u garantie heeft op de soortechtheid van het materiaal.
Snijheesters worden meestal in het voorjaar geplant. Wortelgoed vanaf april, planten uit pot ook later in het voorjaar. Vorstgevoelige gewassen (*Photinia, Cotinus, Leycesteria*) kunnen beter pas na eind april geplant worden. Bladhoudende snijheesters worden ook wel in het najaar (half augustus-september) geplant, zodat ze voor de winter kunnen vastgroeien.

1.7 Vorst

Houd bij de keuze van het sortiment rekening met de winterhardheidszone waarin uw bedrijf zich bevindt en met het microklimaat op verschillende delen van uw bedrijf. Sommige gewassen zijn alleen vlak langs de westkust van Nederland betrouwbaar te telen. Afdekken van de planten met stro of vliesdoek kan extra bescherming geven. Vooral bij planten met een lange aanloopperiode is het financiële risico van bevriezen van een hele teelt zo groot, dat er beter voor winterharde gewassen kan worden gekozen. De afgelopen jaren hebben we geen strenge winters gehad, en de kans erop lijkt ook kleiner te worden. Het risico op nachtvorst in het voorjaar is echter niet afgenomen. Dit kan jong schot doen bevriezen, waardoor bladtakken beschadigen. Het kan ook de bloemknoppen beschadigen, waardoor er later geen bessen ontstaan (Ilex verticillata). Bij diezelfde plant kan nachtvorst in het najaar de bessen doen afvallen. Als extra bescherming worden vaak hagen aangeplant als windkering. Koude wind in de winter geeft namelijk vaak bladschade aan wintergroene gewassen.

2 Snijtakken sortiment

2.1 Taksnijheesters

Deze takken worden over het algemeen zonder blad geleverd. De sierwaarde bestaat uit de kleur of vorm van de takken, of de mooie knoppen of katjes. Veel ziekten en plagen beschadigen wel het blad, maar tasten de takken niet aan. Daardoor is het relatief eenvoudig om biologisch een goede kwaliteit bladloze snijtakken te produceren. Over het algemeen worden deze gewassen in het vroege voorjaar en rond Pasen gebruikt, veelal gecombineerd met bolbloemen of bloemen uit de kas.

2.1.1 *Aesculus* (paardenkastanje)

De paardenkastanje levert in het voorjaar takken met grote kleverige knoppen voor steekwerk, of een structuur-accent in boeketten. Paardenkastanje is echter een gewas dat op het moment door enkele zeer schadelijke ziekten en plagen belaagd wordt, en is niet aan te bevelen voor de biologische teelt. Het heeft bovendien aan lange aanlooptijd.

2.1.2 *Alnus* (els)

Van de goud-els (*Alnus incana* 'Aurea') worden de takken met hangende oranje katjes (en elzenproppen) in de wintermaanden gebruikt in boeketten en steekwerk. Leverbaar van november tot maart. Deze teelt heeft een lange aanloopperiode, omdat de struiken eerst oud genoeg moeten zijn om te bloeien. Deze els wordt eigenlijk een boom, maar wordt voor de snij als haag opgekweekt. Plantafstand 1 bij 1 m. Els groeit ook goed op arme grond en staat bij voorkeur op een vochtige standplaats. Niet geschikt voor plaatsen waar 's winters water blijft staan. In elzen komen verschillende plagen voor, maar de meeste geven geen schade aan de kale takken.

2.1.3 *Betula* (berk)

Berkentwijgen met ongeopende mannelijke katjes worden soms als snijtak gebruikt. Ook dit gewas heeft een lange aanloopperiode. Een nadeel is dat veel mensen allergisch zijn voor het stuifmeel. Normaal gaan de katjes in maart open, maar binnenshuis kan dat eerder zijn.

2.1.4 *Cornus* (kornoelje)

Van deze heester worden de mooi gekleurde kale takken in de winter verkocht voor steekwerk of boeketten. Kale takken van kort tot 1 m lang zijn elk jaar te oogsten vanaf de bladval in november tot februari. De takken die ongeschikt zijn om te verkopen kunnen het beste pas in februari-maart worden afgeknipt. Daardoor komt de plant wat gemakkelijker de winter door. Uitgaand van 1-jarig plantgoed is de plant pas na 3 jaar in volle productie. Na een jaar of 6 neemt de productie af.
Cornus groeit gemakkelijk in het Nederlandse klimaat, op een pH tussen 4,5 en 7,5. Elke grondsoort behalve zware klei is geschikt. Plantafstand 1 bij 1 m. *Cornus* heeft een hoge meststofbehoefte. Er kunnen enkele bladschimmels voorkomen (bladvlekken, botrytis, echte meeldauw) en spint, maar omdat de takken zonder blad worden geleverd is dat ook biologisch geen groot probleem. De *sanguinea* rassen zijn gevoeliger voor bladvlekken dan de *alba* en *sericea* rassen. De houdbaarheid van de takken is ruim een week. Meestal worden rond de kerst de rode takken geleverd en rond Pasen de gele. Deze teelt is ook voor beginners geschikt, maar is niet heel winstgevend.
C. alba 'Sibirica' rood (de meest verkochte)
C. alba 'Kesselringii' donkerrood, bijna zwart
C. sericea 'Flaviramea' geelgroen, breed uitstoelende heester
C. sanguinea 'Midwinter Fire' of 'Winter Beauty' oranjegeel

2.1.5 *Corylus avellana* 'Contorta' (kronkelhazelaar)

De kale gekronkelde takken van deze grote heester worden in boeketten en bloemstukken gebruikt, maar worden vooral als paastak verkocht. Leverbaar van circa november tot april, van korte takjes tot meer dan 1 m. Langere

stevige takken kunnen alleen geproduceerd worden door hout van meer dan 1 jaar mee te snijden. Op de meeste grondsoorten worden ze daarom eens per 2 jaar geoogst. Hoe gekrulder de takken, hoe hoger de prijs. Kronkelhazelaar is lastig tijdens het vervoer, omdat de takken zo grillig gevormd zijn. Het kost veel arbeid om ze netjes in het fust te krijgen, en ze moeten vaak per fust of kar in plastic worden gewikkeld, omdat ze anders gemakkelijk blijven haken. Hazelaar groeit het best op pH 5-6-(7)en is uitstekend winterhard. *Corylus* is weinig grondsoortgevoelig, maar zware klei remt de groei en het organischestofgehalte moet liefst boven de 5% liggen. Plantafstand 80 bij 80 cm, of wijder wanneer men de planten lang wil laten staan. *Corylus* kan problemen hebben met verschillende plagen die het blad aantasten (bladluis, rups) en met rondknop (mijten). Bij de verkoop als kale tak vormen ze echter geen groot probleem, ook niet in de biologische teelt. Kronkelhazelaar wordt vaak op een onderstam van gewone hazelaar geleverd, omdat hij beter te enten dan te stekken is. In dat geval moet wel steeds de (rechte) wildopslag van de onderstam verwijderd worden. Kronkelhazelaar is een gewas met een lange aanlooptijd (topproductie pas na 8-10 jaar). De beste planttijd is in het najaar na de bladval.

2.1.6 *Cytisus* (brem)

Cytisus is een vlinderbloemige heester. Hij wordt gangbaar als bloeiende tak verkocht, maar die teelt is vanwege de vele ziekten en plagen voor biologische bedrijven problematisch. Hij zou echter wel als bladloze tak geleverd kunnen worden. De dunne wintergroene eenjarige stengels kunnen gebruikt worden voor bloemstukjes in de winter of als structuuraccent in boeketten. Aangezien ze onvertakt zijn leveren deze stengels nauwelijks volume voor een boeket. Onder meer gevoelig voor phytophthora, bladluis, bladvlekkenziekte en spint. 'Boskoop Ruby' is een relatief gezond ras.

2.1.7 *Myrica* (gagel)

Van *Myrica gale*, een bladverliezende struik tot 1.20 m hoog worden van november tot maart de kale takken met roodbruine bloemknoppen geleverd. Deze gaan normaal in maart-april open tot katjes. De knoppen van gagel ruiken heerlijk harsachtig. De takken worden vaak met tulpen of andere voorjaarsbloemen gecombineerd. De takken die gesneden worden zijn 2-jarig (hoofdtak met zijtakjes) want de 1-jarige takken zijn maar een cm of 20 lang. Ook tweejarige takken zijn maar ca 45 cm lang. De takjes zijn slank, en geven eerder een accent aan een boeket dan volume. Mannelijke planten geven de mooiste katjes. Koop de planten daarom bij een leverancier die het onderscheid tussen mannetjes en vrouwtjes maakt. Gagel is een inheemse plant, die op moerassige standplaatsen groeit (natte heide). De grond moet liefst voedselarm en (licht) zuur zijn. Kan niet op klei. Voorkeur voor volle zon. Plantafstand 60 bij 60 cm. *Myrica* is een heel gezonde plant, met een zeer natuurlijk imago. Roest en bladvlekkenziekte kunnen voorkomen, maar zijn aan de kale takken niet zichtbaar. Let wel op takafsterving.
Van de Amerikaanse soort *Myrica pensylvanica* worden de onvertakte eenjarige takken met aromatisch blad (blad 2-8 cm lang) gesneden, die in boeketten kunnen worden gebruikt. Aan die soort kunnen ook nog blauwige besjes met een dikke waslaag komen. Deze soort houdt juist van drogere, goed gedraineerde standplaatsen en kan ook vlak aan de kust groeien.

2.1.8 *Salix* (katjeswilg)

Wilg is een typische voorjaarsbode, voor boeketten en steekwerk. Heeft zoals alle heesters een vrij lange aanloopperiode nodig om vol in productie te komen. Is gevoelig voor veel bladziekten en plagen, maar omdat de takken voor het uitlopen van het blad geleverd worden, hoeven die geen groot probleem te vormen. Let wel op dopluis. *Salix* is een van de gewassen die tot pH 7.5 verdraagt en ook op klei kan. Plantafstand 1 bij 2 m.
Salix caprea 'Silberglanz' krijgt vroeg in het jaar grote katjes en is resistent tegen roest.

2.1.9 *Salix* (kronkelwilg)

Van wilg bestaan er verschillende kronkeltakken, die vooral bladloos rond Pasen worden verkocht.
Salix 'Caradoc' gele kronkeltakken
Salix 'Golden Curls'
Salix babylonica 'Tortuosa' de "standaard" kronkelwilg met kurkentrekkervormige twijgen
Salix 'Dart's Snake' kronkeltakken, donkerder en glanzender dan van 'Tortuosa'

2.2 Bladsnijheesters

2.2.1 *Aronia x prunifolia* (appelbes)

Heester uit de rozenfamilie met een mooie herfstkleur, meestal een combinatie van rood met geel en purper. In de zomermaanden kunnen van dit gewas groene bladtakken worden geoogst. Het blad is licht glanzend, eivormig en 5-9 cm lang. De struik heeft geen doorns. *Aronia* bladtakken zijn op de veiling nog niet of nauwelijks bekend.
Rond eind september zouden herfsttakken geleverd kunnen worden. De levertijd is echter maar kort, want bij volledig verkleurde takken valt het blad er te gemakkelijk af. De plant produceert jaarlijks takken van de juiste lengte als snijtak. Plantafstand 80 bij 80 cm. Het gewas is heel gezond, en onder meer resistent tegen bacterievuur. Het wordt wel gegeten door rupsen en volwassen taxuskevers. *Aronia* wordt kleinschalig wel als bloesemtak geleverd, maar dat kan maar enkele weken per jaar. De struik produceert bessen, maar van de meeste soorten zijn die te kwetsbaar in het transport. *Aronia* is een uitstekende drachtplant en de vruchten zijn eetbaar. Vogels zijn er dol op, en indien verwerkt tot jam of sap zijn de vruchten geschikt voor menselijke consumptie. Van *Aronia x prunifolia* bestaan verschillende cultivars ('Aron', 'Nero', 'Viking' etc.). Deze lijken echter zoveel op elkaar dat het weinig uitmaakt welke gebruikt wordt.

2.2.2 *Aucuba japonica*

Tweehuizige wintergroene sierheester. Bekend vanwege de grote leerachtige bladeren (10-18 cm lang), die bij cultivars als 'Variegata' of 'Crotonifolia' groen met gele vlekjes zijn. Van oudere struiken zijn jaarlijks korte takjes (tot 50 cm) te snijden voor gebruik in bloemstukjes, vooral rond de kerst. De takken met groot blad vullen goed in (korte) boeketten. Het blad is stevig en kan ook op draad worden gezet. Leverbaar van juli t/m april. Plantafstand 60 bij 60 cm. Voldoende ruim planten ter voorkoming van botrytis. Kan last hebben van (echte) meeldauw en spint.

2.2.3 *Chamaecyparis lawsoniana*

Coniferentakjes tot 60 cm met schubben, plat van structuur. Kunnen jaarrond in steekwerk en in boeketten gebruikt worden; de onderkant van de tak wordt hiervoor kaal gemaakt, zodat alleen aan de bovenkant een waaiertje blad overblijft. De platte twijgen worden ook voor het bekleden van kransen etc. gebruikt. Onder meer gevoelig voor taxuskever, spint en takluis.
'Alumii' heeft blauwgroene schubben.
'Stardust' heeft groengele schubben

2.2.4 *Chamaecyparis pisifera*

Net als de vorige soort een schubconifeer. De twijgen liggen echter niet allemaal in hetzelfde platte vlak, maar staan meer driedimensionaal uit. Vooral voor gebruik in de kerstperiode, maar ze zijn ook jaarrond leverbaar voor boeketten.
'Boulevard' met blauwgroene schubben, die in kleine 'veertjes' aan de tak zitten (tot 30 cm)
'Plumosa Aurea' Met groengele schubben (tot 45 cm)

2.2.5 *Corylus avellana* 'Roter Zellernuss' (hazelaar)

Hazelaar met groot, bijna rond rood blad. Leverbaar van circa mei-oktober, in verschillende lengtes, voor boeketten en steekwerk. Elk jaar te oogsten. Let op bladluizen en rupsen. Er bestaat ook een roodbladige kronkelhazelaar ('Red Majestic'). Corylus met blad moet waarschijnlijk voorbehandeld worden om voldoende houdbaar te zijn.

2.2.6 *Cotinus coggygria* (pruikenboom)

Heester, levert rechte takken met ovale bladeren van ca 7 cm lang op dunne steeltjes, voor in boeketten. Oogst van augustus tot oktober. Plantafstand struiken 80 bij 75 cm, aanplant bij voorkeur in het voorjaar. Omdat de takken wat slap zijn kan steunmateriaal nodig zijn, maar alleen bij wijde plantafstand. Bij *Cotinus* goed op de bemesting letten, aangezien de struik bij gebrek verkleuringen aan de bladranden krijgt. De bemesting mag niet te sterk zijn, anders is de groei erg los, maar er moet goed op spoorelementen gelet worden. Leverbaar van augustus tot oktober, mits voldoende afgerijpt. Het juiste oogsttijdstip is zeer belangrijk, omdat te jonge takken snel slappe toppen krijgen op de vaas. Gangbaar wordt het gewas om die reden voorbehandeld met een quaternaire ammoniumverbinding. Door beter op de juiste rijpheid te letten is het snijseizoen korter, maar is mogelijk voor biologische takken het houdbaarheidsmiddel niet nodig. De niet-oogstbare takken op de plant laten zitten, en de hele struik pas in het voorjaar net voor de bladuitloop snoeien tot op 50 cm boven de grond. (Niet lager i.v.m. nachtvorst) *Cotinus* groeit in de volle zon op elke goed gedraineerde grond (klei is daarom niet zo geschikt), liefst op pH 4.6-5.5. Gevoelig voor (echte) meeldauw en niet zetten op percelen met Verticillium in de bodem. *Cotinus* bevat sap dat de handen van de oogsters kan irriteren, hiertegen moeten voorzorgsmaatregelen genomen worden.
'Green Fountain' groenbladig. Dit ras is gevoelig voor trips.
Golden Spirit Geelbladig, loopt niet snel schade op door felle zon.
'Royal Purple' of 'Velvet Cloak' egaal intens purper. In Oost-Nederland lichte vorstbescherming geven.

2.2.7 *Elaeagnus commutata* (olijfwilg)

Deze heester uit de USA heeft geheel zilvergrijze, enigszins gedraaide bladeren van ca 5 cm lang. Het is een van de weinige heesters die het goed doet op droge zandgrond met een vrij hoge pH. In tegenstelling tot de bekende openbaargroenplant *E. x ebbingei* is deze soort bladverliezend. Hij vormt ondergrondse uitlopers, waardoor de struik steeds breder wordt. Als snijtak is deze heester nog erg onbekend, maar verwante soorten zijn goed houdbaar. Op de eenjarige takken worden in het voorjaar kleine gele bloemetjes gevormd, maar deze hebben geen sierwaarde. Later verschijnen er kleine zilvergrijze besjes. *E. commutata* kan goed tegen snoei. Hij staat er ook om bekend dat hij zelf stikstof vastlegt in de grond met wortelknolletjes, en hij is zouttolerant. Van de bladhoudende soort *E. x ebbingei* worden wel korte steektakjes gesneden voor kerststukjes.

2.2.8 *Fatsia*

Grote handvormige leerachtige bladeren, die groeien aan een wintergroene heester (familie van klimop). Kan alleen in West-Nederland op beschutte plaatsen buiten groeien; heeft vooral beschutting tegen wind in de winter nodig. De bladeren met lange stelen worden vaak als buitenkant van Biedermeiers verwerkt. *Fatsia* wordt meestal uit Frankrijk of Italië geïmporteerd. Vanwege de lagere groeisnelheid hier is de concurrentie waarschijnlijk te groot. Het is misschien meer geschikt voor teelt in een tunneltje of (koude) kas. Gevoelig voor bladluis.

2.2.9 *Gaultheria shallon* (salal)

Gaultheria shallon is een bladverliezende heester, waarvan takken met donkergroen eirond blad kunnen worden gesneden, vooral als boeketvulling. De heester wordt ca 80 cm hoog. Het blad is ca 9 bij 6 cm groot, op een korte steel, en matglanzend. Ook dit gewas wordt meestal uit zuidelijker landen geïmporteerd, omdat het hier buiten in de volle grond niet hard genoeg groeit. Het zijn heesters die bij voorkeur staan op een vochtige standplaats in zon of halfschaduw, op humusrijke grond met een pH van 4,5-6,5. De plant maakt ondergrondse uitlopers, en daarmee veel wortelopslag. Zorg voor een goede afwatering van de grond, schoon uitgangsmateriaal en teeltwisseling ter voorkoming van wortelrot en stengelrot. Bladvlekkenziekte (Glomerella) kan voorkomen.

2.2.10 *Houttuynia cordata* 'Chameleon'

Een kort, sterk vertakt snijtakje tot maximaal 40 cm, met zeer bont blad, dat groen met een onregelmatige roze en witte bladrand is. De plant staat bij voorkeur op een vochtige tot natte standplaats in de volle zon tot halfschaduw. Het blad heeft een nogal sterke geur, die aan grapefruitschil doet denken. Niet iedereen vindt dit aangenaam. De stengels van de plant wortelen vast waar ze de grond raken, waardoor de plant een neiging tot woekeren heeft. Dit heeft wel als positief effect dat de plant goed tegen onkruid concurreert.

2.2.11 *Ilex meservae* (hulst)

En bladhoudende hulst, gewoonlijk zonder bes, met relatief klein en niet erg stekelig blad. Wordt van september tot maart geleverd. Takken 60-70 cm lang. Dit gewas heeft vrij veel water nodig. Het kan last hebben van rups en bladluis. Plantafstand 60 bij 70 cm.
Ilex meservae
Ilex 'Blue Maid' (vrouwelijk) en 'Blue Prince' (mannelijk) Donker blauwgroene bladeren en paarsblauwe jonge twijgen.

2.2.12 *Leucothoë*

Takjes van 20-70 cm met spitse, leerachtige blaadjes, waarvan het jongste blad rood is. Snijtakken van 30 tot 60 cm lang van september t/m april. Heeft veel blad, vult goed in boeketten. De houdbaarheid op de vaas is erg goed door het leerachtige blad. Het is wel een langzame groeier, waardoor de productie niet hoog ligt.
Leverbaar september tot mei; in het voorjaar met jong rood blad. De herfstkleur is ook weer rood. Groeit bij voorkeur op vochtige humusrijke grond, op pH 4,5 – 6,5 in de halfschaduw. Boven pH 5 kan de plant last krijgen van ijzergebrek. Plantafstand 50 bij 60 cm. Oppassen voor bladluis en bladvlekken. Bij dit gewas wordt wel beregening als bescherming tegen nachtvorst toegepast, om het jonge schot in het voorjaar te beschermen, maar ook in het najaar.
Leucothoë fontanesia 'Rainbow' groen met wit gemarmerd, in het najaar rood met wit gemarmerd.

2.2.13 *Ligustrum* (liguster)

Ligustrum is een bladverliezende heester die meestal gezond is. Alleen oppassen voor bladrollers, seringenmot en trips. Het levert takken met stevig leerachtig, gaafrandig blad. Bladtakken kunnen jaarlijks geoogst worden met de juiste lengte voor boeketten. Standplaats licht vochtige grond in zon of halfschaduw, niet erg grondsoortgevoelig, pH tussen 4.6 en 5.5. Op hogere pH kan ijzer- en mangaangebrek ontstaan. Plantafstand 70 bij 70 cm. En zijn veel bontbladige een geelbladige rassen verkrijgbaar.
Rassen:
L. sinensis 'Variegatum' (witte bladrandjes)
L. ovalifolium 'Argenteum' (witte bladrandjes)
L. ovalifolium 'Aureum' (gele bladrandjes)
L. ovalifolium 'Variegatum'
L. vulgare 'Aureum' groengeel blad (niet erg mooi)
L. 'Vicaryi' effen geelbladig, in de zomer groengeel. Beter winterhard dan *L. ovalifolium*.

2.2.14 *Mahonia*

Deze wintergroene struik heeft in de winter geurende gele bloemen, en is vooral bekend uit het openbaar groen. Van enkele cultivars worden ook snijtakken geleverd met alleen blad. De bladeren zijn glanzend groen en leerachtig, en hebben vaak wat tandjes aan de rand. Ze doen denken aan hulst, maar zijn minder stijf en prikken ook wat minder. Leverbaar van oktober tot maart. Takken meestal rond de 45 cm. De planten moeten eerst een minimale grootte bereiken, maar na het tweede jaar kan er jaarlijks van gesneden worden. Oppassen voor bladvlekkenziekte, (echte) meeldauw en roest. Om smalle takken voor de snij te krijgen op 30 bij 30 cm aanplanten.
Cultivars:
M. aquifolium 'Green Ripple' groen, gekruld blad, meeldauw- en roestresistent
M. aquifolium 'Smaragd' groen blad met stekeltjes
M. media 'Undulata' golvend blad, geeft vrij brede takken

2.2.15 *Photinia*

Wintergroen gewas met leerachtige bladeren, die bij het uitlopen fel rood zijn en later groen worden. Het is een vrij forse en snel groeiende struik, waardoor het produceren van takken met de gewenste lengte geen probleem is. Het gewas is echter wel gevoelig voor schurft en voor anjerbladroller, waardoor het lang niet overal gemakkelijk te telen is. Bladluis kan misvorming van het jonge blad veroorzaken, en de plant kan meeldauw, bladvlekken en botrytis krijgen. Koude wind in de winter kan het blad beschadigen, en nachtvorst kan de net uitlopende jonge scheuten in het voorjaar beschadigen. Om niet reden moeten niet-oogstbare takken tot het volgende voorjaar aan de plant gelaten worden. Oogsttijd september-oktober, houdbaarheid ca 1 week. Plantafstand 70 bij 70 cm, aanplant in het voorjaar. Kan op elke grond behalve zware klei, pH 4 tot 6. Op hogere pH krijgt de plant ijzergebrek. Dit gewas doet het extra goed in hete zomers.
Cultivars:
Photinia fraseri 'Red Robin'
Er zijn tegenwoordig ook nieuwe cultivars met gekruld blad.

2.2.16 *Physocarpus opulifolius*

Een forse bladverliezende struik met 3-lobbig blad. Er kunnen jaarlijks bladtakken van gesneden worden, en de gewenste lengte voor boeketten is niet moeilijk te halen. De eenjarige takken zijn vrij dun en hebben geen stekels. Het overtollige onderste blad is er gemakkelijk af te rissen. Ook de tweejarige takken met de jonge vruchtjes, die in bolvormige bloeiwijzen staan, zijn aantrekkelijk. De plant bloeit eind mei met witte bloemetjes. (Bloemtakken worden soms ook gesneden, maar zijn zonder voorbehandeling kort houdbaar). De korte zijtakjes met onrijpe vruchten (10-40 cm) zijn ook voor kleine bloemstukjes aantrekkelijk, en zijn juli-augustus te oogsten. De houdbaarheid van de takken is van zichzelf niet geweldig, en als er biologisch toegelaten houdbaarheidsmiddelen zijn, is dit gewas zeker een kandidaat daarvoor. Het helpt om de takken meteen na het snijden op water te zetten en om goed afgerijpte takken (september-oktober) te snijden. Groeit het best op vochtige, licht zure tot zure grond in de volle zon. Weinig gevoelig voor ziekte en plagen maar vraatschade door rupsen kan voorkomen. Plantafstand 80 bij 80 cm
Voor takken met groen blad kan de soort *P. opulifolius* worden gebruikt.
'Dart's Gold' blad geel bij het uitlopen, later groener.
'Diabolo' donker purper, kwekersrechtelijk beschermd (van de purperbladige is deze het best verkrijgbaar)
'Red Baron' purperrood, langzamer groeiend dan 'Diabolo'
'Mindia' Coppertina donker purper, kwekersrechtelijk beschermd
'Seward' Summer Wine, kwekersrechtelijk beschermd
'Tuilad' Lady in Red, donker bruinrood, kwekersrechtelijk beschermd

2.2.17 *Pinus strobus* 'Fastigiata' (scheerkwastden)

Een smalle vorm van de scheerkwastden. Deze takken van ca 60 cm kunnen in de kerstperiode ook in boeketten gebruikt worden. Gewas met een lange aanloopperiode.

2.2.18 *Quercus* (eik)

Quercus palustris en *Quercus rubra* worden als tak met herfstblad verhandeld, vanaf augustus. Ook *Q. cerris* is mooi daarvoor. Een nadeel van eik is de vrij lange aanloopperiode. Het duurt ca 4 jaar voor de planten vol in productie zijn, maar er kan dan wel jaarlijks geoogst worden. Eiken kunnen last hebben van eikentopgalmug en veel zijn erg gevoelig voor meeldauw. pH bij voorkeur 4.5-5.5; op hogere zuurgraad ontstaat ijzer- en mangaangebrek. Kan niet op klei en krijgt op veen te lange slappe takken. Aanplant als haag op 80 bij 80 cm, waarbij de stammetjes vaak op ongeveer 1.20 hoog worden geknot om gemakkelijk te kunnen oogsten.

2.2.19 *Weigela*

Weigela florida en hybriden daarmee worden als bladtak geleverd. Er zijn verschillende cultivars met bont blad. *Weigela* is gemakkelijk te kweken. De struik is weinig grondsoortgevoelig. Hij groeit het best op vochtige, goed gedraineerde grond in de volle zon of halfschaduw, pH 4,5 tot 6,5. Plantafstand 60 bij 60 cm. Bladtakken kunnen elk jaar gesneden worden. De eenjarige takken hebben nog geen bloemen. Bloemtakken kunnen ook gesneden worden, maar zijn slechts 5 dagen houdbaar. *Weigela* heeft weinig problemen met ziekten en plagen, alleen rupsen kunnen aanzienlijke schade geven. Ook spint en bladluis kunnen voorkomen. De houdbaarheid van bonte *Weigela* is slechter dan van de roodbladige. Als de houdbaarheid zonder middelen onvoldoende is, helpt het om de takken alleen goed afgerijpt te snijden, vanaf half augustus. De oogst kan doorgaan tot half oktober, afhankelijk van hoe snel de herfst invalt. De winterhardheid is goed, maar het is wel aan te bevelen om niet-geoogste takken pas in het voorjaar af te knippen. Jonge planten niet te diep afknippen, later is knippen op 10 cm boven de grond mogelijk als er voldoende ogen per plant zijn.

'Briant Rubidor' Olympiade geelbladig, later in de zomer groener
'Kolsun' Sunny Fantasy witte bladrand
'Looymansii Aurea' geel blad, bladsteel en heel smal randje bronsrood
'Nana Variegata', witte bladrandjes, scoorde redelijk in snijtakonderzoek, maar geeft korte takjes.
W. florida 'Variegata' roomwitte bladranden
W. praecox 'Variegata' roomwitte bladranden, struik kleiner dan de vorige.
'White Pillow' iets bontbladig
'Alexandra' (Wine and Roses) heeft in het voorjaar donkerrood blad, later meer groen, scoorde goed in snijtakonderzoek.
'Bokrashine' (Naomi Campbell of Shining Fantasy) glanzend purperen blad met lichte middennerf, scoorde goed in snijtakonderzoek. Geeft niet zulke lange takken.
'Foliis Purpureis' purperen blad
'Bokraspark' Sparkling Fantasy: glanzend purperen blad, scoorde zeer goed in snijtakonderzoek

2.3 Bloemsnijheesters

Over de bekendste van deze takken, de trekheesters zoals *Syringa* en *Viburnum* is uit de reguliere teelt al veel bekend. De trekheesterteelt is bovendien niet erg milieuvriendelijk, omdat er erg veel gestookt moet worden om de takken in bloei te trekken. Ze worden hier daarom verder niet genoemd.

2.3.1 *Aronia* (appelbes)

Een heester uit de rozenfamilie die in april –mei op kleine schaal als bloesemtak verkocht wordt. De plant produceert jaarlijks takken van de juiste lengte als snijtak voor boeketten. Het gewas is heel gezond, en onder meer resistent tegen bacterievuur. Wel oppassen voor rupsenvraat en voor volwassen taxuskever. Een nadeel is dat de takken maar over een korte periode geleverd kunnen worden. Zelfs met gebruikmaking van meerdere rassen maar gedurende maximaal 4 weken. Met een tunneltje is de bloei wel vrij eenvoudig een week of 2 te vervroegen. Er is ook geprobeerd om van deze plant bestakken te snijden, maar de vruchten blijken te kwetsbaar te zijn gedurende het transport. Zie ook bij “Bladsnijtakken”. Voor de bloesem is een van de vele cultivars van *A. x prunifolia* geschikt. Ook *A. melanocarpa* geeft mooie bloesem, die meestal uit meer en wat kleinere tuiltjes bestaat dan bij *A. x prunifolia*.

2.3.2 *Baccharis halimifolia*

Een struik met kleine grijzige blaadjes en een grote pluim van grijswitte sterbloemetjes. Ook het daarna volgende zijdeachtige zaadpluis is mooi. Goede vuller in boeketten. September (bloem) of eind oktober tot half november (pluis) te leveren. Een nog onbekende snijtak, waarvan o.a. de firma Kolster B.V. uitgangsmateriaal levert. Stelt weinig eisen aan de grondsoort en is goed winterhard. Zouttolerant, kan ook vlak aan de kust gekweekt worden. Plantafstand 90 bij 90 cm. Kan ook als droogbloem gebruikt worden.

2.3.3 *Caryopteris x clandonensis*

Een heester van ca 1 m hoog, met grijsgroene aromatische blaadjes en blauwe bloemetjes in augustus - september. De bloemetjes staan in lange pluimen, die van onder naar boven in bloei komen. De plant bloeit op het eenjarig hout. De bloem heeft een erg aantrekkelijke kleur, maar de houdbaarheid is niet geweldig, en de uitgebloeide bloemetjes ruien. In een boeket zien klanten de bovenste bloemetjes vaak niet meer opengaan, want dat duurt een poos. Dit zou opgelost kunnen worden door de takken pas te snijden als de pluim al even bloeit. Uitgebloeide bloemetjes zijn er gemakkelijk af te schudden, en de overblijvende grijsgroene kelkjes doen niets af aan de sierwaarde. Deze plant heeft bescherming tegen koude winters nodig, en kan vooral slecht tegen nattigheid in de winter.
‘Heavenly Blue’ lichtblauw
‘First Choice’ donkerblauw

2.3.4 *Cephalanthus*

Dit is een breed uitgroeiende heester, die van juli-september bloeit met witte kogelronde bloemhoofdjes. De bloemhoofdjes zelf zijn zonder voorbehandelingsmiddel onvoldoende houdbaar, maar het vaasleven is beter als takken met uitgebloeide bloemhoofdjes worden geoogst. Dit zijn compacte groenwitte bolletjes van ca 2 cm doorsnee, die een aantrekkelijk accent in een boeket kunnen geven. De takken worden met of zonder blad geleverd. Ze zijn in september-(oktober) te oogsten. *Cephalanthus* groeit alleen op zure humusrijke grond tot pH 6, liefst in de volle zon. Plantafstand 70 bij 70 cm. De soort *C. occidentalis* is uitstekend winterhard. De cultivars 'Moonlight Fantasy' en de iets later bloeiende 'Kolmoon' Moonshine Fantasy worden voor de snij gebruikt.

2.3.5 *Deutzia* (bruidsbloem)

Heester met jaarlijks takken met kleine witte of roze bloemetjes. Zonder gebruik van houdbaarheidsmiddelen krap één week houdbaar. Gevoelig voor spint.

2.3.6 *Forsythia*

Bekende gele voorjaarsbloeier. Als de takken eenmaal voldoende kou (30 dagen tussen 0 en + 5°C) hebben gehad kunnen ze ook voor de natuurlijke bloeitijd in bloei getrokken worden. Dit is pas na de Kerst. *Forsythia* wordt traditioneel om de 2 jaar gesneden in februari-maart. Rassen als *F. intermedia* 'Spectabilis' en 'Lynwood' worden daarvoor gebruikt. Plantafstand 1.25 m bij 1.25 m. Deze rassen zijn echter nogal ziektegevoelig wanneer ze niet volop in de groei zijn. Er bestaan tegenwoordig ook rassen die bloeien op het eenjarig hout, waarvan jaarlijks in maart-april takken te oogsten zijn, zoals 'Golden Fantasy'. Plantafstand 70 bij 70 cm. Doordat ze harder groeien zijn ze ook minder ziektegevoelig.
In de teelt de planten beschutting geven tegen vorst en wind. Dat maakt ze minder vatbaar voor "het zwart" (Pseudomonas). Niet zetten op percelen met Verticillium in de bodem. Kan last hebben van spint en wantsen.

2.3.7 *Hamamelis* (toverhazelaar)

Hamamelis wordt januari-maart geleverd met kleine sprietige bloemetjes op verder kale takken. De bloemen geuren heerlijk. De struiken kunnen tot ongeveer 3 m hoog worden, maar het duurt enkele jaren voor ze groot genoeg zijn om ervan te snijden. De takken zijn wel lang genoeg voor verwerking in boeketten, maar vertakken vaak onderaan (als een visgraat). Vandaar dat ze vaker in bloemstukken worden verwerkt. De heester groeit erg langzaam, en produceert daardoor weinig takken per jaar. Over het algemeen gezond, maar oppassen voor wortelrot.
Goede rassen:

H. mollis	goudgeel, vrij vroeg bloeiend, geurend
H. mollis 'Pallida'	lichtgeel, vroegbloeiend, sterk geurend
H. intermedia 'Diane'	oranjerood, bloeit gemiddeld, weinig geurend
H. intermedia 'Jelena'	koperrood, vroegbloeiend, weinig geurend, weinig vertakkend.

H. intermedia 'Westerstede' helder geel, laatbloeiend, licht geurend
H. intermedia 'Arnold Promise' lichtgeel, laatbloeiend, minder lekker geurend

2.3.8 *Hydrangea* (hortensia)

Hydrangea voor de snij wordt over het algemeen in de kas geteeld en niet buiten. Het is meer een teelt voor specialisten dan voor telers die het als een gewas erbij willen telen. Hortensia is vanwege het grote formaat van de bloemhoofden niet gemakkelijk in gemengde boeketten te gebruiken. *Hydrangea macrophylla* wordt veel gebruikt. Tegenwoordig zijn er ook veel cultivars die vanwege de mooi gekleurde uitgebloeide bloemen worden gesneden. *H. macrophylla* 'Miti' Magical Diamond is daarvan een relatief sterke plant. Van *Hydrangea paniculata* (de witte pluimhortensia) bestaan ook cultivars met wat kleinere trossen die in boeketten zouden kunnen. Hydrangea gaat zonder voorbehandelingsmiddel snel slap bij te vroege oogst. Kan wel als droogbloem.

2.3.9 *Leycesteria formosa* 'Purple Rain'

Dit is een heel onbekende plant met een haast tropisch uiterlijk, die toch buiten te telen is. Hij wordt wel fazantenbes genoemd. Het is een halfheester, van 1.20-1.50 m hoog, die vaak bovengronds deels afsterft in de winter. De planten hebben holle groene stengels, groot, vrij dun groen blad en van augustus tot oktober zijn takken voor boeketten te snijden. Ze hebben een overhangende grote tros van purperrode schutblaadjes, waartussen eerst witte bloemetjes zitten en later purperrode bessen. Deze zijn wel kwetsbaar in het vervoer. Stelt weinig eisen aan de grondsoort, maar prefereert vanwege de matige winterhardheid een beschutte plaats, liefst in West-Nederland, elders kan hij wel bijvoorbeeld in een tunneltje. Om goed terug te komen na de winter is het aan te raden om jaarlijks niet meer dan 60% van de takken op de struik te snijden. De plant heeft nauwelijks last van ziekten en plagen, alleen spint kan een probleem zijn.

2.3.10 *Magnolia*

Er zijn telers die takken met bloemknoppen van *Magnolia* leveren. Het is een zeer exclusief product. Voor het halen van de taklengte moet hout van wel 3 of 4 jaar oud worden meegesneden, waardoor een boom per jaar maar weinig produceert. De takken zijn wel goed houdbaar op de vaas, en de bloem komt ook open. Hiervoor worden cultivars van *M. soulangeana* gebruikt. *Magnolia* kan last hebben van bladvlekkenziekte en spint, maar omdat de takken zonder blad geleverd worden is dat geen groot probleem.

2.3.11 *Philadelphus* (boerenjasmijn)

Philadelphus is bekend uit tuinen en openbaar groen. Het is een forse struik met witte bloemen langs de toppen van de takken. De bloemen geuren heerlijk. De struik is weinig ziektegevoelig en het halen van de taklengte is niet moeilijk. Het probleem bij deze plant zit hem vooral in de houdbaarheid van de takken. Zonder voorbehandelingsmiddel heeft het geen zin.

2.3.12 *Spiraea*

Bekende sierheester uit de rozenfamilie, die veel in het openbaar groen wordt gebruikt. Bloeit wit of roze in juli-augustus, en wordt geleverd zodra de knoppen op kleur zijn. Het blad is dun en lancetvormig. *Spiraea* is weinig gevoelig voor ziekten en plagen, goed winterhard en stelt weinig eisen aan de grondsoort. Spint en meeldauw komen wel voor. Struiken doen er ca 3 jaar over om in volle productie te komen. De pH is zelden beperkend, maar tussen 4.6 en 5.5 gaat het het best. Plantafstand 90 bij 90 cm. Produceert vrij veel takken die eind juni te snijden zijn. Niet-oogstbare takken laten staan en pas het volgende voorjaar verwijderen. In gebieden met een hoge nachtvorstkans de struiken wat hoger laten, op ca 30-40 cm snoeien.
S. x billiardii 'Triumphans' heeft grote, vrij smalle opstaande paarsroze pluimen.
S. douglasii Eveneens roze opstaande pluimen, die aan een miniatuur Astilbe doen denken. Op vruchtbare grond is dit ras twee keer per jaar te snijden. Het kan ook deels worden teruggemaaid om bloeispreiding te krijgen.
S. salicifolia 'Pink Innocence' roze opstaande pluimen.

2.3.13 *Viburnum* (sneeuwbal)

Viburnum snijtakken zijn gangbaar een groot gewas. Het is de afgelopen jaren sterk gegroeid, vooral doordat Seringentelers op dit gewas overstapten. Wordt vooral als trekheester rond half maart geleverd. Van het veld zijn ze half mei te leveren, maar dit kan vervroegd worden met een tunneltje. Gevoelig voor bladluis, spint en bladvlekkenziekte.
V. opulus 'Roseum' De sneeuwbal, met ronde groenwitte bloemtrossen

2.3.14 *Viburnum tinus*

Wintergroene plant met klein eivormig blad. De bloemtrossen zitten aan de uiteinden van takken die meestal lang genoeg zijn voor gebruik in boeketten. Gedurende de hele winter roze bloemknopjes die bij openen wit zijn. Vruchtjes later metallic donkerblauw. Plantafstand 60 bij 60 cm. Niet erg grondsoortgevoelig. Vooral geschikt voor teelt op beschutte plaatsen in de kuststreek, vanwege de schade die kan optreden door koude winterwind. Kan massaal aangetast worden door rupsjes die het blad aanvreten, en last hebben van schimmel. Wordt oktober tot december geleverd in knop of bloem.

'Macrophyllum' wat forser van blad en bloemtakken als de soort
'Anvi' Red Spirit met diep rozerode bloemknoppen en witte bloemen

2.3.15 *Weigela*

Van *Weigela* (zie ook onder "Bladsnijheesters") zijn ook bloeiende takken te snijden in mei. De roodbladige cultivars bloeien meestal roze. Verder zijn de bloemkleuren wit en rood beschikbaar. Als de planten na het snijden van bloemtakken worden teruggeknipt komen er nieuwe eenjarige scheuten op die later datzelfde jaar als bladtak te verkopen zijn. Er komen echter alleen bloemen aan scheuten in het najaar aan de plant zijn gebleven. Is de prijs voor bladtakken in het najaar slecht, kunnen de takken blijven zitten voor bloei in het voorjaar erop. Vanwege dit dubbele gebruik is de lijst aanbevolen cultivars gelijk aan die van de bladtakken. Er zijn ook cultivars met groen blad die alleen als bloemtak interessant zijn.

'Briant Rubidor' Olympiade geelbladig, bloem donkerrood
'Looymansii Aurea' geel blad, bloem rood
'Nana Variegata', witte bladrandjes, bloem lichtroze
W. florida 'Variegata' roomwitte bladranden, bloem roze
W. praecox 'Variegata' roomwitte bladranden, bloem roze, struik kleiner dan de vorige.
'White Pillow' iets bontbladig, bloem wit
'Alexandra' (Wine and Roses) heeft in het voorjaar donkerrood blad, later meer groen, donkerroze bloem
'Bokrashine' (Naomi Campbell of Shining Fantasy) glanzend purperen blad met lichte middennerf, donkerroze bloem
'Foliis Purpureis' purperen blad, donkerroze bloem

2.4 Vruchtsnijheesters

2.4.1 *Aronia arbutifolia* 'Brilliant'

Deze appelbes is een opgaande heester uit de rozenfamilie die rond september rode besjes geeft. Deze bessen zijn wat steviger en daardoor minder kwetsbaar in het vervoer dan van de andere soorten *Aronia*, vooral als ze iets onrijp geoogst worden. De bessen blijven buiten aan de struik lang goed, maar vogels eten ze wel graag. Gangbaar wordt dit gewas weinig geteeld. Voordeel van deze bessen is dat ze niet giftig zijn.

2.4.2 *Callicarpa*

Heester met kleine lilapaarse besjes in oktober-november. Staat bij voorkeur in de volle zon. De bessen worden gevormd op tweejarige takken, en er is dus maar eens in de 2 jaar van te snijden. Bloeit in de zomer; de bloemen bezitten zowel stampers als meeldraden. De beste beszetting vindt plaats als er kruisbestuiving optreedt. De meest gebruikte cultivar *Callicarpa bodinieri* 'Profusion' is wel in staat tot zelfbestuiving. De plant is gevoelig voor spint en wantsen, maar over het algemeen gezond. De bessen worden niet graag door vogels gegeten. De handel wil de takken zonder blad, maar als de besjes rijp zijn valt het blad nog niet vanzelf. Dat moet eraf gebroeid of geplukt worden. Dit is zodanig arbeidsintensief dat dit gewas niet veel geteeld wordt. Plantafstand 1 bij 1 m. Het stelt weinig eisen aan de grondsoort. Is gevoelig voor strenge nachtvorst.

2.4.3 *Diervilla*

Deze vrij onbekende struik van ca 1 m hoog is verwant aan *Weigela*. Na de bloei produceert hij aan de top van de stengel langwerpige groene vruchtjes met een rood wangetje in groepjes bij elkaar. Het groene blad lijkt op dat van *Weigela*. De vruchtjes zijn elk jaar in september-oktober te oogsten. De sierwaarde is niet zo hoog, maar de vorm doet het aardig in herfstboeketten. De plant is niet grondsoortgevoelig. Aanplanten op 70 bij 70 cm. De plant maakt ondergrondse uitlopers, waarmee hij steeds breder uitgroeit.
Diervilla sessilifolia
D. 'Bokrarevela' Magical Revelation

2.4.4 *Hedera* (klimop)

Zie: Takken voor bloemstukken

2.4.5 *Hippophae* (duindoorn)

De duindoorn is als inheemse plant een product met een zeer biologisch imago. De grijze blaadjes en oranje besjes hebben zeker sierwaarde. Toch wordt hij weinig gebruikt. De handel is niet blij met de grote hoeveelheden takdoorns aan de takken. De struiken kunnen heel zwaar bes dragen, maar de bessen zelf zijn sappig en kwetsbaar in het vervoer. Het is daarom een zelden gekweekt product. Oogst in september, waarbij de blaadjes vaak worden verwijderd. *Hippophae* groeit van nature vlak aan de kust. Voor besdracht moeten mannelijke planten tussen de vrouwelijke worden gezet.

2.4.6 *Hypericum*

Hypericum is een halfheester, die zowel op het oude hout als vanuit de wortels kan uitlopen. Hij heeft gele bloemen en in de zomer rode, roze, oranje of groene bessen. Van alle snijheestergewassen is dit de belangrijkste, hij staat zelfs in de top-20 van de snijbloemen. Een heel groot deel van de aanvoer komt uit het buitenland, en als Nederlandse teler is het tegenwoordig niet eenvoudig om daarmee te concurreren. Als bijteelt zijn veel telers ermee gestopt, maar specialisten telen het nog wel. Het allergrootste probleem voor de biologische teelt is de gevoeligheid van het gewas voor roest. Bijna alle snijrassen zijn in meer of mindere mate gevoelig, al vallen de rassen met roze bessen vaak mee, en worden de moderne rassen steeds beter resistent. Voor de rassenkeuze kunt u daarom het best bij de leveranciers informeren naar de meest resistente. Enkele rassen die voor gebruik in tuinen bedoeld zijn, zijn ook wat gezonder. 'Rheingold' is vrij goed en 'Arcadia' volledig resistent. Deze rassen zijn echter minder goed wat betreft taklengte en houdbaarheid. Naast roest kan *Hypericum* nog meer schimmelziektes krijgen, zoals bladvlekkenziekte. Ook botrytis op de afgevallen bloemblaadjes kan veel schade geven. Dit is te voorkomen door een voldoende wijde plantafstand aan te houden. *Hypericum* is gevoelig voor magnesiumgebrek. De planten reageren daarop met rode vlekken op het blad. De beste zuurgraad is pH 4.8 – 6.0. Sommige rassen zijn erg gevoelig voor doorwas, het doorgroeien van de zijscheuten voor de bessen rijp zijn. Dit vergt veel arbeid om ze weer weg te halen. *Hypericum* kan vanaf jaar 3 in volle productie zijn.
Alle cultivars kunnen zichzelf en elkaar bestuiven. In de praktijk is de beszetting zonder extra inzet van bestuivende insecten voldoende. Extra inzet van bestuivende insecten kan wel grotere bessen opleveren, doordat er meer zaad inzit. De teeltomstandigheden, in het bijzonder de watervoorziening van de planten, hebben ook veel invloed op de besgrootte.
De plant is in Oost-Nederland niet volledig winterhard, maar voor de beszetting maakt het niet uit als de plant lichte vorstschade heeft opgelopen, omdat de planten bloeien op de eenjarige takken. De pollen worden in Oost-Nederland vaak afgedekt met stro of doek. *Hypericum* is onder doek of in een tunneltje goed te vervroegen.

2.4.7 *Ilex verticillata* (bladverliezende hulst)

Ilex verticillata is een bladverliezende beshulst uit de Verenigde Staten. De teelt hiervan wordt meestal door gespecialiseerde bedrijven gedaan. De struiken gaan als ze ongeveer 3 tot 4 jaar oud zijn bessen produceren en zijn na 6 jaar in volle productie. De snijtakkenteelt is tweejarig. In het eerste jaar geeft de plant lange opgaande scheuten. In het tweede jaar groeien daaraan korte zijtakjes die bloemen en bessen geven. Aan het eind van het eerste jaar wordt de plant rondgestoken, om de vegetatieve groei te remmen en de bloei het tweede jaar te stimuleren. De plant bloeit wel op het eenjarig hout, maar deze takjes worden meestal te kort gevonden om afzonderlijk te oogsten. De takken worden vanaf september, maar vooral in november-december geoogst als de bes gekleurd is en het blad (gedeeltelijk) afgevallen. Het kan ook nog in januari, maar rond de kerst is de prijsvorming het best. Het oogsten gebeurt vanwege de kwetsbaarheid van de takken met de hand. Overgebleven blad wordt door middel van broeien verwijderd. Vochtige takken worden daartoe afgedekt met plastic. De takken worden daarna op grootte gesorteerd en aangevoerd. De aanvoerpiek ligt in de kerstperiode.
De planten zelf zijn in Nederland uitstekend winterhard. Ze kunnen echter wel lijden onder late nachtvorst in het voorjaar. In het eerste teeltjaar is dit geen enorm probleem, omdat de plant wel weer nieuwe scheuten maakt. Als in het tweede jaar echter de jonge zijscheuten bevriezen ontstaan in het najaar erop haast geen bestakjes. De bessen kunnen slechts 4-6 graden vorst verdragen, en de takken moeten dus tijdig geoogst worden. Een paar lichte nachtvorsten voor de oogst zijn echter gunstig, omdat de bessen dan beter afharden en het blad grotendeels afvalt.
Ilex verticillata kan door verschillende plagen worden aangetast. Aangezien het blad echter niet meegeleverd wordt, zou het ook biologisch mogelijk moeten zijn om een voldoende kwaliteit te leveren. Wel oppassen voor bijv. dopluis. Vogels zijn dol op hulstbessen, dus de planten moeten met netten worden beschermd tegen vraat zodra de bessen gaan kleuren.
Ilex verticillata bloeit ca 3 weken in juni-juli. Er zijn aparte mannetjes- en vrouwtjesplanten. Per 10 vrouwtjes moet 1 mannetjesplant aanwezig zijn. Meestal is de bestuiving alleen door de natuurlijk aanwezige insecten goed, behalve als het in de bloeiperiode koud en nat weer is. Het effect is echter pas tegen de bladval zichtbaar. Bij slechte bestuiving krijgt men veel B-kwaliteit takken.
Ilex verticillata heeft een humusrijke en vochthoudende grondsoort nodig met een pH onder de 6.2. Veengrond en humusrijke zandgrond zijn geschikt, kleigrond niet. Plantafstand 1 bij 1 m, aanplant in het voorjaar voor de bladuitloop. De plantafstand kan eventueel krapper genomen worden. Tijdens het rondsteken aan het eind van het eerste teeltjaar worden ze dan wijder gezet. De lange takken moeten in het tweede groei-jaar ondersteund wor-

den, zodat ze niet omvallen of scheefgroeien. Vooral in de periode dat de bessen gevormd worden (juli-augustus) is het essentieel dat de grond voldoende vochtig is, anders vallen de besjes gemakkelijk af.

Cultivars van *Ilex verticillata* voor de snijtakkenteelt (Uit: Bestuiving van besheesters)

Enkele besdragende cultivars:

- *Ilex verticillata* 'Bright Horizon' roodoranje bessen
- *Ilex verticillata* 'Citronella' gele bessen
- *Ilex verticillata* Cresgold' oranjegele bessen
- *Ilex verticillata* 'Golden Verboom' gele bessen
- *Ilex verticillata* 'Kolmber' Magical Berry rode bessen, struik met recht omhoog groeiende takken
- *Ilex verticillata* 'Oosterwijk' rode bessen
- *Ilex verticillata* 'Red Sprite' (ook bekend als 'Nana' of 'Compacta') Rode bessen, compacte plant. Heeft een vroege of middelvroege bestuiver nodig.
- *Ilex verticillata* 'Shaver' roodoranje bessen, heeft een middelvroege of late bestuiver nodig.
- *Ilex serrata x Ilex verticillata* 'Sparkleberry' helderrode bessen op een vrij grote plant, die pas op iets oudere leeftijd rijk draagt. Heeft een late of erg late bestuiver nodig.
- *Ilex verticillata* 'Winter Gold' grote plant met roze-oranje bessen, die doorkleuren naar geel. Heeft een late of erg late bestuiver nodig.
- *Ilex verticillata* 'Winter Red' helder rode bessen, heeft een late of erg late bestuiver nodig.

Bestuivers:

- *Ilex serrata x Ilex verticillata* 'Apollo' bloeit laat
- *Ilex verticillata* 'Jim Dandy' bloeit vroeg
- *(Ilex serrata x Ilex verticillata) x Ilex verticillata)* 'Raritan Chief' bloeit middelvroeg, in Nederland nog niet in de handel.
- *Ilex verticillata* Simpson' bloeit vroeg
- *Ilex verticillata* 'Southern Gentleman' bloeit zeer laat.
- *Ilex verticillata* 'Quansoo'

2.4.8 *Leycesteria*

zie onder "bloemsnijtakken".

2.4.9 *Ligustrum* (besliguster)

Heester met (meestal) zwarte bessen aan het uiteinde van de takken. Korte takjes voor steekwerk kunnen jaarlijks worden geoogst. Lange takken met bes voor boeketten kunnen slechts 1 x per 2 jaar worden geproduceerd. Dit is geen gemakkelijke teelt, maar helaas worden de bestakken vanwege de zwarte kleur over het algemeen niet zo goed betaald.

Bloemen met stampers en meeldraden. Onderzoek van PPO bijen heeft aangetoond dat *Ligustrum* in de teelt alleen maar voldoende bes zet in aanwezigheid van bestuivende insecten, maar in het wild levert windbestuiving ook een groot aandeel in de bestuiving. Voor Liguster is het weer sterk van invloed op de beszetting. Als het in de bloeiperiode koud is, vindt er minder bestuiving plaats door te weinig bloembezoek door bestuivende insecten. De aanvoer van bestakken op de veiling vertoont dan ook grote verschillen tussen jaren. Na de zetting valt soms een groot deel van de jonge vruchten af. Dit wordt waarschijnlijk in de hand gewerkt door een lage luchtvochtigheid rondom de jonge bessen. Een verregende zomer levert dan ook betere bestakken op dan een hittegolf. *Ligustrum* is over het algemeen een gezond gewas, en zou biologisch wel te telen moeten zijn. De teelt gaat vaak beter op arme dan op rijke grond. De zuurgraad moet bij voorkeur tussen de 4.6 en 5.5 liggen, maar in elk geval onder de 6.5. In het jaar dat de tak gevormd wordt bemesten met N,P en K, in het jaar van besdracht alleen P en K. Op rijke grond kunnen de planten in november/december rondgestoken worden om de bloei extra te stimuleren. Dat helpt niet altijd, maar het remt wel het voorkomen van doorwas.

Goed besdragende *Ligustrum*-soorten en cultivars: (Uit Dendroflora 30, 1993)

Soort of cultivar	Gebruik
L. 'Berry Boom'	Sierheester, korte snijtak, lange snijtak
L. x ibolium 'Grey Pearl'	Sierheester, lange snijtak
L. ovalifolium Dart's Abundance'	Sierheester, korte snijtak
L. ovalifolium 'Winter Jewel*;*	Sierheester, snijtak
L. ovalifolium 'Winter Pleasure'	Sierheester, korte snijtak
L. sinense	Sierheester, korte snijtak
L. vulgare 'Golden Drops'	Sierheester, korte snijtak
L. vulgare 'Insulense'	Sierheester, korte snijtak, lange snijtak

2.4.10 *Rosa* (rozenbottels)

Er zijn speciale bottelrozen voor de snij ontwikkeld, die jaarlijks kunnen worden gesneden. Veel hiervan zijn echter wel erg ziektegevoelig, bijvoorbeeld voor meeldauw en botrytis. Een goede kwaliteit leveren zal biologisch zeker niet meevallen. Het ras 'Bokrammi' Magical Miracle is relatief gezond. Aangezien de ontwikkelingen in bottelroos snel gaan, kunt u het best bij meerdere leveranciers informeren naar hun gezondste rassen.
Plantafstand 50 bij 70 cm, leverbaar november-december.
Rosa 'Multiflora' een tak met bovenaan een pluim van kleine ronde oranje botteltjes. Leverbaar in lengtes van korte steektakjes tot takken van meer dan 1.5 m, van augustus tot oktober.

2.4.11 *Rubus* (braam)

Van de braam worden takken met onrijpe vruchten (groen met rood) als snijtak geleverd van (juli) augustus tot september. In boeketten kleuren de bramen vaak nog wat verder door. Braam is een steunklimmer, dus hij heeft een klimsteun nodig waar de takken op kunnen rusten of doorheen kunnen groeien, hij houdt zich er niet aan vast. Plantafstand 1 per 1,25 strekkende meter bed. *Rubus* groeit op elke grondsoort en is uitstekend winterhard. De enige ziekte van betekenis is bladvlekkenziekte. *Rubus fruticosus* heeft verschillende (vrucht) rassen die doornloos zijn, zoals 'Thornless Chester', die als snijtak kunnen worden gebruikt.

2.4.12 *Symphoricarpos* (sneeuwbes)

De sneeuwbes heeft takken met kleine ronde blaadjes en bessen van ongeveer 1,5 cm doorsnee, en is verkrijgbaar met witte, roze, perzikkleurige of groene bessen. Wordt vooral voor boeketten gesneden. De piek van de aanvoer ligt van augustus tot oktober, maar vroege en late rassen worden het best betaald.
Voor een goede bestuiving is het raadzaam om meerdere rassen naast elkaar te zetten. *Symphoricarpos* groeit op elke grondsoort met een zuurgraad van ongeveer 4.6-5.5, met een plantafstand van 90 bij 90 cm. Vooral een goede drainage wordt op prijs gesteld. De plantafstand is ruim, omdat voor een goede beszetting veel licht nodig is. Bij dit gewas loont het soms om zwaarder plantmateriaal te kopen, aangezien de meerprijs vaak opweegt tegen een extra jaar wachten op productie. Na 2-3 jaar is de plant vol in productie.
Het beste is om de bessen vlak voor ze rijp zijn te oogsten, omdat ze anders wat kwetsbaar zijn in het vervoer. De bessen zijn kwetsbaar voor beschadiging door slecht weer (en nachtvorst) in het najaar, vandaar dat vaak windbescherming wordt gegeven aan dit gewas. De gevoeligheid varieert met het ras en de teeltmethode. *Symphoricarpos* kan last hebben van spint, maar dit is biologisch met roofmijt te bestrijden. Rond de bloeitijd ook oppassen voor meeldauw.
Cultivars:
'Bokrabright' Bright Fantasy witte bes
'Kolcharm' Charming Fantasy roze bes
'Scarlet Pearl' donkerrood, heeft overhangende takken en is iets minder gezond
'Laura' wit met roze

2.4.13 *Viburnum opulus* (Gelderse roos)

V. opulus 'Compactum' heeft trosjes met half doorzichtige rode bessen, die sappig en daardoor kwetsbaar zijn. De teelt is tweejarig. De bessen moeten iets onrijp geoogst worden (vanaf juli), dan zijn ze nog stevig en goed houdbaar. Het blad is relatief klein en niet wintergroen. De takken worden ook wel zonder blad geleverd. *V. opulus* geeft takken van 60-80 cm lang, die ook veel in bloemstukken verwerkt worden. *Viburnum* groeit op elke grond, plantafstand 80 bij 80 cm. Niet de cultivar 'Nanum' gebruiken, die heeft te korte takken. De cultivar *V. opulus* 'Xanthocarpum' geeft gele bessen.
Algemeen geldt voor *Viburnum* dat er problemen kunnen zijn met bladvlekken, spint en rupsen.

2.5 Takken voor bloemstukken

Heel veel takken voor boeketten worden ook voor bloemsteekwerk gebruikt; zie ook in de vorige hoofdstukken. De hieronder genoemde takken zijn over het algemeen te kort voor gebruik in boeketten. Soms zijn ze te breed of ze vertakken onderaan.

2.5.1 *Abies procera* 'Glauca'

Klassieke kerstboomtakken met blauwgroene naalden, voor steekwerk in de kerstperiode, tot 35 cm.

2.5.2 *Aucuba*

Tweehuizige wintergroene sierheester; er zijn aparte mannetjes en vrouwtjesplanten. Heeft groot, leerachtig groen of geel gespikkeld blad. Leveren korte snijtakjes met meestal rode bessen, die gebruikt worden voor bloembakjes rond de kerstperiode. Bloeien in het voorjaar. De vrouwelijke bloemetjes blijven zeer lang ontvankelijk voor stuifmeel. De bestuiving kan met een bladblazer gestimuleerd worden. In het wild wordt *Aucuba* door allerlei insecten bestoven. De cultivar 'Rozannie' heeft groen blad en rode vruchten, en heeft geen aparte bestuiverplant nodig, omdat deze cultivar zelfbestuift. Het is wel een compacte plant, die dus maar korte snijtakjes levert. *Aucuba* is niet kieskeurig wat betreft de grondsoort, maar geeft meer bessen bij een standplaats in de (half) schaduw. Houd een voldoende grote plantafstand aan om botrytis te voorkomen. Kan (echte) meeldauw en spint krijgen.

2.5.3 *Buxus*

Wintergroene heester, vooral voor steekwerk in de kerstperiode en voor Palmpasen, leverbaar van september tot april. Wordt soms ook in boeketten gebruikt. Kleine ronde leerachtige donkergroene blaadjes. Takjes leverbaar van juli t/m april, tot 45 cm lang (indien overjarig hout wordt gesneden). De meest gebruikelijke *Buxus, B. sempervirens*, is behoorlijk ziekte- en plaaggevoelig, dus niet geschikt voor de biologische teelt. Het ras *B. microphylla* 'Faulkner' is voor veel bekende Buxusplagen ongevoelig, maar niet voor alle. Het is geen erg harde groeier, maar levert wel mooie rechte takjes. De blaadjes zijn iets smaller dan die van *B. sempervirens*, en lopen soms wat rood aan. *Buxus* groeit op grondsoorten in de pH reeks tussen 5.5 en 7.4, wenst goede drainage, en kan in volle zon of halfschaduw. Biologisch is dit zeker geen gemakkelijke teelt. De planten kunnen meerdere jaren gezond blijven, maar als bepaalde ziekten en plagen er eenmaal inzitten zijn ze er haast niet meer uit te krijgen.

2.5.4 *Chamaecyparis obtusa* 'Cripsii'

Waaiervormige takken met goudgele uiteinden. Takjes tot ca 55 cm voor steekwerk in de kerstperiode.

2.5.5 *Cryptomeria japonica* 'Cristata'

Deze conifeer levert met enige regelmaat takken met een hanenkam erin, die als decoratie in bloemstukken gebruikt worden, vooral met Kerst. Per plant zijn steeds maar enkele hanenkammen te oogsten. Gevoelig voor spint.

2.5.6 *Cupressocyparis*

Schubconifeer, die takjes levert voor bloemstukken, vooral rond de kerst. De conifeer is vooral bekend als haagplant. De takken hebben de vorm van een platte veer, en worden ook gebruikt voor het bekleden van kransen.

2.5.7 *Erica* (heide)

Van heide worden wel korte takjes met bloem geleverd, vooral van de winterbloeiers. Deze worden gebruikt voor steekwerk rond de kerst en in de winter. Grondsoortgevoelig, alleen voor lage pH.

2.5.8 *Euonymus* (kardinaalsmuts)

Wintergroene heester met glanzend leerachtig blad. Verkrijgbaar in groene en bonte varianten. Van de kleinbladige types (E. fortunei) worden vooral korte takjes geleverd voor steekwerk in de kerstperiode. Onder meer gevoelig voor taxuskevervraat.
E. fortunei 'Emerald Gaiety' groen met witte randjes, middelgroot blad

E. fortunei 'Emerald 'n Gold' Geel met een groene vlek op het midden, kleinbladig
E. japonicus 'Robustus' Dofgroen blad, leerachtig, wat groter dan E. fortunei, breed elliptisch

2.5.9 *Euonymus alatus*

De kale takken van dit gewas hebben decoratieve kurklijsten. Ze worden vrij dicht aangeplant (10 pl/m2). Vanaf het tweede jaar zijn dan takken te snijden in november. Dit gewas kan sterk worden aangetast door rupsen van de stippelmot, die het blad bijna volledig wegvreten en de struik inspinnen. Voor levering van kale takken is dat niet zo'n probleem, maar het remt wel de groeisnelheid.

2.5.10 *Hedera* (klimop)

Van klimop kunnen lange takken met het handvormige wintergroene blad worden geleverd, vooral voor gebruik in bloemsierkunst. Daarnaast wordt ook de niet-klimmende struikvorm *H. helix* 'Erecta' gesneden, die stijf opgaande takjes met kleine blaadjes levert voor gebruik in bloemstukjes. Deze cultivar heeft nogal bros hout, en oude planten hebben vaak last van takbreuk. Windbescherming is dus zeker aan te raden.
Het gewas is biologisch moeilijk goed te houden, vanwege het voorkomen van verschillende bladvlekkenziektes (schimmels en bacteriën), die de bladkwaliteit sterk kunnen aantasten. Ook is *Hedera* gevoelig voor spint. Op een geïsoleerd liggende kwekerij kan het wat de bladvlekken betreft lang goed gaan, maar het is op de langere termijn als teelt waarschijnlijk niet biologisch te handhaven.

2.5.11 *Hedera* (besklimop)

Klimop heeft een duidelijk verschillende jeugdvorm en een volwassen vorm. Alleen de volwassen vorm bloeit en draagt zwarte bessen. Deze vorm is ook te herkennen aan het feit dat de bladeren niet handvormig maar ruitvormig zijn. Hedera bloemen bezitten zowel stampers als meeldraden. De planten bloeien erg laat in het jaar (oktober), waardoor er bij slecht weer weinig bestuivers zijn. De bloemen worden door allerlei insecten (bijen, vlinders, wespen) bestoven, en leveren veel stuifmeel en nectar. Voor de besheesterteelt is het inzetten van bijen nuttig. Er zitten grote cultivarverschillen in besdracht.
Voor *Hedera* met blad en bes geldt hetzelfde als voor de klimmers: dit gewas zal biologisch waarschijnlijk niet haalbaar zijn, omdat er te veel aantastingen door bladvlekkenziektes kunnen voorkomen, die de kwaliteit van het product sterk aantasten. Op locaties waar verder geen Hedera in de buurt staat kan het echter wel jaren achter elkaar goed gaan. Een ruime plantafstand, zodat het blad goed kan drogen helpt hieraan ook mee.
Hedera groeit overal, behalve op zware klei. Een pH hoger dan 5.7 kan tot ijzergebrek leiden. Aanplant in het voorjaar op 50 bij 100 cm. Pas het tweede jaar kan er voor het eerst van gesneden worden. Volwassen *Hedera* wordt geleverd als gestekte planten, of geënt op een onderstam van de jeugdvorm van *Hedera*. Geënte planten groeien de eerste 2-3 jaar beter, maar daarna zijn gestekte planten groeikrachtiger. Geënte planten hebben als nadeel dat de zijtakken van de onderstam verwijderd moeten worden, omdat die krachtiger groeien dan de ent. De takken van de onderstam zijn te herkennen aan de handvormige blaadjes. De volwassen vorm kan ook lange scheuten maken, maar daarvan is het blad ruitvormig.
Hedera hibernica 'Irish Arborescent' (meestal nog verkocht als *Hedera helix* 'Arborescens') wordt niet met bes maar met bloemknop geleverd in het najaar, en levert takken die lang genoeg zijn voor gebruik in boeketten. Takjes met rijpe bessen kunnen eventueel ook zonder blad geleverd worden, wat een grotere kans op een product van goede kwaliteit geeft. Bestakjes zijn gewoonlijk 25 tot 35 cm lang. Het zal echter steeds een exclusief product blijven. Let op dat de rijpe bessen ook bij vogels geliefd zijn. *Hedera helix* 'Arbori Gloss' (= de volwassen vorm van *H.h.* 'Glymii') levert compacte trossen van glanzende zwarte bessen op, die vooral als korte steektakjes (< 40 cm) gebruikt kunnen worden. *H. helix* 'Arbori Purple' heeft paarszwarte bessen die al vroeg kleuren (december). *H. helix* 'Poetarum' heeft okergele bessen, en groeit harder. Door het meeknippen van overjarig hout kunnen hiervan ook langere takken worden geleverd. Hiervan zal dan wel handmatig aangetast blad moeten worden verwijderd. *Hedera helix* met rijpe bes is leverbaar in februari-maart.

2.5.12 *Ilex aquifolium* (wintergroene hulst)

Wintergroene *Ilex* bomen gaan pas goed snijtakken produceren als ze zo'n 10 tot 12 jaar oud zijn. Het is belangrijk om niet te vroeg te beginnen met oogsten, omdat de groeikracht en toekomstige productie van de planten dan teveel worden aangetast. Gebruik de eerste jaren waarin geoogst kan worden om de planten een goede, gemakkelijk te hanteren vorm te geven, dus niet te hoog en met veel breed uitgroeiende takken. Oogst takken

over de hele boom verdeeld, en niet te veel, om de productie in de volgende jaren niet teveel te remmen. Voor een goede besproductie moet een mannelijke cultivar erbij worden geplant, bijvoorbeeld 'Atlas'.
'Argenteomarginata' takje voor steekwerk met gele bladrandjes, meestal geen bes.
'Pyramidalis' Takje voor steekwerk met rode bessen en groen, niet heel erg stekelig blad.
'Golden van Tol' bont blad, meestal geen bes
'J.C. van Tol' groen blad en rode bes
'Bacciflava' groen blad en gele bes
Hulst kan problemen hebben met verschillende plagen die de bladkwaliteit aantasten (o.a. rups, hulstvlieg, dopluis, zwarte bonenluis), waardoor een opbrengst van goede kwaliteit biologisch niet gegarandeerd is.

2.5.13 *Malus* (sierappel)

Sierappels worden geleverd als tak met vruchten, maar ook als losse vruchten, al dan niet gedoopt in was of op een stokje gezet als decoratiemateriaal. De losse appeltjes worden ook vaak als bijproduct van fruittelers geleverd. De ideale tak met vrucht is recht en heeft ongeveer per centimeter een appeltje. De teelt van een goede kwaliteit snijtakken is niet gemakkelijk, onder meer door de vele ziekten en plagen die kunnen voorkomen, zoals schurft. Ook is er een lange aanloopperiode voor een boom goed produceert. Een goede kennis van de bestuivers en geluk met het weer is noodzakelijk. Een ruime plantafstand helpt om de planten gezond te houden. Rode appeltjes zijn gewilder dan gele.
Malus 'Golden Hornet' gele appeltjes. Weinig schurftgevoelig
Malus 'Gorgeous' rode appeltjes
Malus 'Professor Sprenger' oranjegeel tot oranje, schurftresistent
Malus 'Red Sentinel' rode appeltjes, is vrij gezond

2.5.14 *Pieris* (met bloemknopjes)

Van dit wintergroene heestertje kunnen korte steektakjes voor de kerst worden gesneden. Er zijn rassen met rode en met groene bloemknopjes, in hangende of opstaande trossen boven het spitse blad dat in kransen staat. *Pieris* behoort tot de *Ericaceae*, en groeit bij voorkeur op zure, humusrijke grond. Als de Japanse vlieg in de buurt voorkomt is de teelt biologisch kansloos, omdat deze zware bladschade geeft. Anders is het voorkómen van Phytophthora door goede hygiëne de grootste zorg.
'Bonfire' rode opstaande trossen, blad iets hangend
'Cupido' rode opstaande trossen, compacte plant met spits blad
'Debutante' groene opstaande trossen, compacte plant

2.5.15 *Prunus*

Van *Prunus* bestaan vormen met wintergroen blad, zoals *P. lusitanica* 'Angustifolia', waarvan bladtakken gesneden kunnen worden. Deze vallen op door de rood gekleurde stengels en bladstelen. Vooral voor korte steektakjes voor de kerst. Door meerjarig hout te knippen zijn ook langere takken mogelijk.
Van *Prunus* is ook de soort *P. laurocerasus* bekend als wintergroene snijtak met groot glanzend blad. Deze kunnen lang genoeg zijn voor gebruik in boeketten. Hij staat echter ook bekend om de meeldauw, taksterfte en de ziekten die gaten in het blad kunnen veroorzaken (hagelschotziekte), die vooral de bekende 'Otto Luijken' sterk aan kan tasten. *P. l.* 'Herbergii' en 'Caucasica' zijn relatief gezond. Telen op pH 4.1-5.0, op hogere pH ontstaat ijzer- en mangaangebrek. Aanplant op ca 60 bij 125 cm. Deze soort kan tevens als windhaag rond het perceel dienen. Van de plant mogen alle takken tegelijk worden afgeoogst, als onderaan maar een cm of 10 tak blijft zitten waarop hij weer kan uitlopen. De takken worden vooral in het najaar geoogst, wanneer ze goed donkergroen zijn.

2.5.16 *Ribes sanguineum* (aalbes)

De sierversie van de aalbes heeft in het vroege voorjaar hangende trosjes van dieproze bloemen. De plant bloeit op het oude hout. De hangende trosjes zijn qua vorm niet gemakkelijk in boeketten te verwerken, maar in bloemstukjes wel. Ze zijn echter zonder voorbehandeling slecht houdbaar. De plant loopt vaak na de oogst slecht weer uit.

2.5.17 *Salix udensis* 'Sekka' (bandwilg)

Wordt ook wel bandwilg genoemd, en produceert takken die soms met elkaar tot een platte band vergroeid zijn. Deze worden wel in exclusieve bloemstukken gebruikt. De boom produceert maar een beperkt aantal bruikbare vergroeiingen per jaar.

2.5.18 *Skimmia*

Van *Skimmia* kunnen alleen korte takjes (35-40 cm) worden gesneden, leverbaar van half oktober tot februari, die vooral rond de kerst voor bloemstukjes gebruikt worden. Wat gesneden wordt zijn de takken met ongeopende bloemknopjes, die groenwit of rozerood van kleur zijn. Het blad is stevig en leerachtig, en blijft lang goed. *Skimmia* is een geslacht uit de *Rutaceae* (familie van Citrus). Er zijn aparte mannetjes en vrouwtjesplanten. Voor de bloei worden de mannetjes gebruikt, want die hebben de grootste bloemtrossen. *Skimmia* staat bij voorkeur in de halfschaduw op pH 4.1 – 5.0, en doet het niet goed op klei. Het wordt vaak onder schaduwdoek geteeld. Het gewas krijgt snel witte bladranden bij verkeerde bemesting of watergift. Het gewas is gevoelig voor spint, bladroller, schildluis en voor taxuskever. Het kan wortelrot krijgen (Sclerotinia); wat voorkomen kan worden met goede teeltwisseling, gezond uitgangsmateriaal en een goede waterhuishouding op het perceel. *Skimmia* is een zeer arbeidsintensieve teelt, en wordt meestal op gespecialiseerde bedrijven gedaan.
Skimmia 'Rubella' de bekendste, grote rode trossen
Skimmia confusa met grote trossen groene knopjes
Van vrouwelijke *Skimmia* kunnen ook takken met rode besjes worden gesneden. *Skimmia japonica* subsp. *reevesiana* produceert donkerrode bessen, en heeft daarvoor geen aparte bestuiverplanten nodig. Vrouwelijke cultivars van *S. japonica* subsp. *japonica* leveren takjes met helderrode bessen, maar hebben daarvoor een aparte mannelijke bestuiver nodig. Voor beide typen besskimmia moeten bestuivende insecten worden ingezet (maart) om voldoende beszetting te krijgen. Deze teelt vereist nog meer vakkennis dan de teelt van bloemskimmia.

2.5.19 *Viburnum davidii*

Van *V. davidii* kunnen rond september takken met (wintergroen) blad en blauwe bessen geleverd worden. Voor gebruik in gemengde boeketten moet het blad er waarschijnlijk afgehaald worden, omdat het erg breed uitstaat. Problemen kunnen zijn: bladvlekken, spint en rupsen.

2.6 Decoratiemateriaal

2.6.1 *Bergenia* (blad) (schoenlappersplant)

De vaste plant *Bergenia* heeft grote, wintergroene leerachtige bladeren, die in de winter of wanneer de plant onder stress staat vaak rode randen krijgen. De bladeren zijn meestal 20-35 cm lang, en geschikt voor steekwerk of als omlijsting van biedermeiers. Wordt ook vaak opgerold of op draad gezet. Jaarrond leverbaar. De planten staan graag wat beschut, aangezien ze door harde wind of er vaak tegenaan te lopen gemakkelijk beschadigd raken. Ook vraat aan de bladranden door (volwassen) taxuskever geeft veel schade. Taxuskever is biologisch te bestrijden met aaltjes.

2.6.2 *Celastrus* (boomwurger)

De boomwurger is een klimplant, waarvan de vrouwelijke planten in september oranje vruchtjes dragen. Gedroogde takken van deze plant worden als decoratiemateriaal gebruikt. Voor de teelt moet een stevige klimsteun worden gebruikt waar de plant zich omheen kan slingeren. Voor het verkrijgen van bessen moet een mannelijke bestuiverplant aanwezig zijn.
C. orbiculatus 'Diana' vrouwelijke plant
C. orbiculatus 'Hercules' mannelijke plant

2.6.3 *Humulus lupulus* (hop)

Van deze tweehuizige klimplant worden de gedroogde vrouwelijke takken met de typische hopbellen geleverd als guirlande of decoratiemateriaal. Traditioneel werden deze vaak in keukens of cafés opgehangen omdat dat geluk zou brengen.
De plant slingert zich om een klimsteun heen, die kan bestaan uit een dunne stok (ca 2 cm doorsnee, 2-4,5 m hoog) of verticaal opgespannen draden, of een rasterwerk met mazen van 0,5 – 1 m. De klimsteun kan vrijstaand zijn of zich ca 5 cm voor een muur bevinden. In de praktijk gebruikt men vaak lange draden, die met hop en al worden afgeknipt voor de oogst. De hopbellen zitten van juni tot september aan de vrouwelijke planten. Er hoeven geen mannelijke planten tussen de vrouwelijke te staan voor de productie van hopbellen. De plant sterft 's winters bovengronds af en loopt elk voorjaar vanuit de grond weer uit. Jonge planten groeien niet zo hard, maar vanaf het tweede jaar kunnen de planten in één jaar tijd 6, soms 8 m klimmen. De (groenbladige) soort groeit harder dan zijn geelbladige cultivar 'Aureus'. Goed groeiende oudere planten hebben veel water en mest nodig. De plant is inheems en goed winterhard. Hop kan last hebben van spint, meeldauw en bladvlekken. Er zijn enkele gespecialiseerde insecten die vooral op hop voorkomen. Omdat in Nederland niet grootschalig hop voor de brouwerij geteeld wordt zijn die insecten hier zelden problematisch. Op grond met hoge pH is de kans op problemen iets groter.

2.7 Grassen

De opsomming hieronder is niet compleet, en van veel planten is niet bekend hoe ze het in de biologische teelt doen. Algemene punten van zorg in de teelt zijn de onkruidbestrijding, de bescherming van het zaad tegen vogelvraat en bescherming tegen vraat door konijnen/hazen. Siergrassen zijn over het algemeen niet erg ziektegevoelig. Roest komt wel bij meerdere grassen voor. Grasstengels met zaden voor de snij worden vrijwel altijd onrijp geoogst (voor de meeldraden zichtbaar zijn), omdat anders de zaden gaan ruien bij de consument. Veel grassen worden ook als droogbloem gebruikt.

2.7.1 *Avena sterilis* (sierhaver)

Sierhaver kan in oktober of in april-mei worden gezaaid, 100-125 gr per 100 m2. Bloeit in juli-augustus. De planten worden tot 1 m hoog. Zoals bij alle haversoorten staan de zaadjes in korte hangende aartjes, verzameld in een grote pluim.

2.7.2 *Bromus* (paardengras)

De bloeiwijze van dit gras lijkt op miniatuur tarweaartjes, die met velen in een losse pluim bij elkaar staan. Het wordt april-juni gezaaid en in juli-augustus geoogst. *B. macrostachys* kan ook in september worden gezaaid; het kan dan het jaar erop 2 x worden geoogst. 100 gr zaad per 100 m2.
B. macrostachys 60 cm hoog, grote losse aren
B. secalinus 70 cm, stevig opgaand

2.7.3 *Carex elata*

Van deze grasachtige meerjarige plant wordt het smalle stevige blad als elegant overhangend vulgroen in boeketten gebruikt. Carex is een moerasplant en groeit alleen op vochtige tot natte plaatsen. Op drogere locaties is een hoog organische stof gehalte en halfschaduw aan te raden.

2.7.4 *Chasmanthium latifolium*

Siergras met meerdere hangende veervormige aartjes per bloeiwijze, die soms rozerood aangelopen zijn. Als het zaad in de kas voorgezaaid wordt kunnen de planten het eerste jaar bloeien (sept-okt). Meerjarige planten bloeien vanaf augustus. Niet grondsoortgevoelig. Plantafstand 60 bij 60 cm voor meerjarige planten.

2.7.5 *Cortaderia selloana* (pampasgras)

Zeer grote vaste plant, die enorme pluimen produceert, voor grote bloemstukken. Kan ook als droogbloem worden gebruikt. De cultivar 'Pumila' wordt ongeveer 1.50 hoog en staat bekend om zijn rijke bloei. Kan op elke grond, plantafstand 90 bij 90 cm. Pollen in de winter afdekken vanwege de beperkte winterhardheid.

2.7.6 *Miscanthus* (bloemriet)

Grote meerjarige grassoort die groeit in pollen van meer dan 2 m hoog. Maakt geen lange ondergrondse uitlopers. Produceert zilverig glanzende bloempluimen zoals riet tot 1 m lang, die vers of gedroogd worden verwerkt. Bloei in augustus, september, oktober, (november). Ook de losse bladeren van ruim 60 cm lang en 2 cm breed worden in boeketten verwerkt. Groeit het best op vochtige tot natte standplaatsen in de volle zon of halfschaduw. Heeft vruchtbare grond nodig. Plantafstand 80 bij 80 cm. Uitstekend winterhard. Levert over het algemeen een hoog aantal aren per m2.
M. sinensis: blad groen, pluim zilverwit
M. sinensis 'Graziella': blad wordt purper in de herfst
M. sinensis 'Purpureus': blad wordt purper in de herfst
M. sinensis 'Zebrinus' groen blad met gele dwarsbanden
M. sinensis 'Rotfeder': pluimen met paarsrode gloed
M. sinensis 'Kleiner Fontäne': zilverwitte pluimen
M. sinensis 'Malepartus': grote, lichtpaarse pluimen

2.7.7 *Panicum* (vingergras)

De meerjarige soort *P. virgatum* bevat veel bruikbare cultivars. De planten worden ruim 1 m hoog en leveren grasstengels met een brede, ijle pluim die als een waas boven een boeket uitsteekt. Oogst in september-oktober, wordt zowel vers als gedroogd gebruikt. Plantafstand 70 bij 70 cm (de pol wordt met de jaren steeds breder). Niet grondsoortgevoelig, wil wel in de volle zon.
'Rehbraun' hiervan verkleuren de bladpunten rood in het najaar
'Heavy metal' heeft blauwgroen blad.
'Squaw' pluimen donker gekleurd
Naast de meerjarige soort wordt ook de eenjarige *P. violaceum* wel gesneden. Zaai 150 gr zaad per 100 m2.

2.7.8 *Pennisetum* (lampenpoetsergras)

Dit siergras staat bekend om zijn compacte aren, die door de opvallende kafnaalden aan een kleine langwerpige plumeau doen denken. Het groeit in pollen, bij voorkeur op goed doorlatende lichte grond in de volle zon, plantafstand 80 bij 80 cm. Er zijn verschillende meerjarige selecties, met groene en met purperbruine aren.
'Hameln' groene tot beige aren
'Magic' donker bruinrode aren
De soorten *P. setaceum* en *ruppelianum* worden ook gezaaid. Zaai in maart-april, oogst in juli-september.

2.7.9 *Phalaris canariensis* (kanariegras)

Heeft compacte, bijna ronde aren zonder kafnaalden en wordt ca 60 cm hoog. Zaaien in april, oogst in juli-augustus.

2.7.10 Setaria (naaldaar)

Setaria heeft grote compacte aren zonder kafnaalden, die vaak overhangen. Zaaien van april t/m juni, oogst juli-oktober. De eenjarige S. italica wordt het meest gebruikt, maar er zijn ook meerjarige soorten. Die zijn echter niet allemaal winterhard.

2.7.11 *Stipa* (vedergras)

Meerjarig gras dat niet altijd het eerste jaar al bloeit. Zaaien maart-mei. De oogsttijd verschilt per soort. Verkrijgbaar zijn onder meer S. capillata, S. pennata en S. tenuissima.

2.7.12 *Zea maïs* (siermais)

Siermais wordt geleverd als decoratiemateriaal, en is als eenjarige goed te combineren met zomerbloemen. Er zijn verschillende types met afwijkende korrelkleur of kolfvorm verkrijgbaar. Omdat maïskorrels niet afvallen wordt maïs als een van de weinige siergrassen rijp geoogst.

3 Bronnen

Catalogus Combifleur
Catalogus Kolster BV, 2007
Catalogus Muller
Dendroflora (meerdere jaargangen)
DLV: Brochure snijheesterteelt, A. van Roessel, 1997
DLV: Gewasbescherming Boomteelt/ vaste plantenteelt 2e druk
Geers, F. ; Snijgroen is meer dan gesneden takken. Boomkwekerij 42 (19 oktober 2001)
PPO: Bestuiving van besheesters. PPO Rapport 413, 2004
RHS Dictionary of Gardening
Rijsewijk, V. van; Snijgroen komt steeds vaker voor de klok. De Boomkwekerij 15 1998
"Teelttips snijheesters" uit meerdere jaargangen Vakblad voor de Bloemisterij.
Thal, J. Schnitt-Gehölze für Produktionsbetriebe. Baumschulpraxis 12/1997 p601-603
Wijchman, G.; Kwekers Handel Veilingen Binders in de ban van snijgroen. (Special) De Boomkwekerij 51/52 1992

www.bladgroen.nl
www.plantscope.nl

Met dank aan de geïnterviewden:
R.J. Kolster
F. Nouwens
L. Slingerland

Fotoverantwoording:
Alle foto's © PPO behalve:
Eleaegnus commutata: Sten Porse, (Wikipedia)
Baccharis halimifolia: jardin Jean-Jaques Milan, (Wikipedia)
Humulus lupulus: Nejmlez (Wikipedia)